

# Yli-Ii

Esihistoriapainotteinen  
**Kierikin osayleiskaava**  
6000 eKr -2050 jKr

## Selostus



# 1 JOHDANTO JA KAAVAHANKKEEN TAUSTA

Kierikin – Pahkakosken seutu alkoi jääkauden jälkeen kohota merestä korkeimmilta osiltaan jo noin 6000 vuotta ennen ajanlaskumme alkua. Hyvien metsästys-, kalastus- ja hylkeenpyyntimahdollisuuksien houkuttelemana alueelle muutti vähitellen myös ihmisiä. Meren rannan ollessa Kierikin tasolla vallitsi ilmastollisesti edullinen lauha ajanjakso ja asutus oli erityisen intensiivistä.

Kierikin alueen yleiskaavallinen suunnittelutarve tuli esille, kun v. 1993 Kierikin Kuu-selankankaalta ja myöhemmin laajemmalta alueelta löytyi laajoja ja kansainvälisesti merkittäviä kivilautisia asuinpaikkoja satoine ryhmiksi keskittyneine kodanpohjineen. Lähistöltä löytyi lisäksi laajoja pyyntikuoppakohteita. Iijokivarresta oli myöskin aikaisempien löytöjen ja Iijoen voimalaitosrakentamisen yhteydessä inventoitujen kohteiden perusteella tiedossa kiinteitä muinaisjäännöskohteita. Vuonna 1995 Purkajasuon alueelta Leualan pellonojista tehtiin uusia, jälleen valtakunnallista huomiota herättäviä runsaita löytöjä - harvinaisen hyvin säilynyttä pyyntiin liittyvää puuesineistöä. Kunnan johdossa ja koko kunnassa heräsi pian kiinnostus hyödyntää alueen ainutlaatuisia löytöjä myös matkailullisesti sekä luoda uusia työpaikkoja ja näin hillitä nuorten muuttamista paikkakunnalta.

Kierikin alueella on aiemmin tuhoutunut merkittävästi muinaisjäännöksiä. Erityisesti voimalaitosten rakentaminen maansiirto- ja läjitystöineen sekä veden pinnan nostamisineen muuttivat peruuttamattomasti maisemaa. Ennen voimalaitosten käyttöönottoa osa kohteista ehdittiin tutkia hätäkaivauksilla.

Muinaisjäännöksiä tuhoutui myös maa-ainesten otossa sekä teitä ja taloja rakennettaessa. Muinaisjäännösten säilymistä uhkaa edelleen rakentaminen ja maa-ainesten otto. Tavanomainen maatalous ja aurauksia välttävä metsänhoito eivät ole kohteita tuhonneet. Sen sijaan pohjaveden pinnan lasku tuhoaa puuesineet, kun ne joutuvat ilman hapen kanssa tekemisiin.

*Yli-li Purkajasuo, ote kaivausalueen yleiskartasta. Museovirasto / H.-P. Schulz.*

Yli-lin kunnanvaltuusto teki 20.12.1995 päätöksen Kierikkiprojektin perustamisesta ja Kierikkikeskuksen ideointi alkoi seuraavana vuonna. Keskuksen rakentamisella on huomattava merkitys Yli-lin kunnan työllisyydelle, taloudelle ja kunnan positiiviselle esiintuomiselle. Yli-lin kunta toivoo, että Kierikin myötä alueen elinkeinot monipuolistuvat ja saavutetaan uutta, moni-ilmeistä yrittäjyyttä.

## **1.1 LAATIMISPÄÄTÖS JA SEN PERUSTELUT**

Kiinteiden muinaisjäännösten säilyttämiseksi, alueen esihistoriallisen merkityksen huomioimiseksi maankäytössä ja mahdollisuuksien luomiseksi mm. Kierikkikeskukseksi oli pian selvää, että muu maankäyttö täytyy sovittaa yhteen arvokkaiden muinaisjäännösalueiden kanssa. Kunnanvaltuusto teki 29.2.1996 päätöksen osayleiskaavan laatimisesta Kierikkiin. Suunnittelutyötä ohjaamaan perustettiin osayleiskaavatoimikunta. Kunnanhallitus valitsi 29.10.1996 kaavan laatijaksi Arkkitehtuuritoimisto Ylipahkala Oy:n.

Yleiskaavallinen suunnittelu koettiin tarpeelliseksi myös lijoen voimalaitosten muuttaman ympäristön parantamiseksi, joen virkistyskäytön kehittämiseksi, Pahkalan kylän elinvoimaisuuden tukemiseksi ja rakentamismahdollisuuksien määrittämiseksi.

Kierikin osayleiskaavatyön ohjelmoinnin yhteydessä päätettiin tehdä erillinen selvitys suunnittelualueen muinaisjäännöksistä. Tämän esihistoriallisen rakenneselvityksen tarkoituksena oli koota yhteenveto ja esittely tähänastisista tutkimuksista ja yhteistyössä Museoviraston kanssa määrittää yleiskaavoitusta varten muinaismuistolain mukaisten muinaismuistoalueiden sijainti ja laajuus. Tavoitteena on muinaisjäännösten säilymisen turvaaminen ja suojelun suunnittelun niveltäminen kaavatyöhön.

## **1.2 SUUNNITTELUALUE**

Suunnittelualue käsittää lijoen ja sen molemmat rannat 12 kilometrin matkalla Kiimingintiestä itään noin 0,5-0,8 km etäisyydelle jokirannasta. Joen pohjoispuolella alue alkaa Yli-lin kirkonkylän rakennuskaava-alueen itäpuolelta Nauriskannasta ja jatkuu Pahkakosken itäpuolelle Kaanperään. Eteläpuolella alue ulottuu Kiimingintien sillasta itään lin kuntaan kuuluvan laajan enklavin rajaan. Suunnittelualueeseen kuuluvat Pahkalan ja Pitkähämeen kylät ja kirkonkylään liittyvää taaja-asutusta lijoen eteläpuolella ja Pudasjärven tien varressa.

## 2 LÄHTÖKOHDAT

### 2.1 STRATEGISET LÄHTÖKOHDAT JA ALUSTAVAT TAVOITTEET

Yli-lin Kierikki on tullut viime vuosina tunnetuksi eräänä Suomen merkittävimmistä ja rikkaimmista muinaismuistoalueista, jolla on Oulun yliopiston asiantuntijoiden mukaan myös kansainvälistä merkitystä. Eurooppalaisittain sensaatiomaista on, että kivikautiset löytöpaikat ja asumispainanteet ovat säilyneet pääosin koskemattomina ilman tuoreempien asutuskerrosten jälkiä Suomen kivikaudelta nykyaikaan sellaisina, kuin kivikauden ihminen ne hylkäsi. Vain luonnonvoimat ovat loiventaneet kodanpohjakuoppia ja hävittäneet hiekkakankaalta puurakenteet. Maan kohoamisen seurauksena jo yli 30 kilometriä länteen siirtyneen jokisuun myötä ihminenkin muutti asuinsijansa. Entinen asuinpaikka jäi koskemattomana paikoilleen. Lukuisten asumus- ja pyyntikuoppakohteiden lisäksi alueella on erityisen ainutlaatuinen laaja muinaisjäännösalue, jolta löytyi sadoittain hyvin säilyneitä taidokkaasti kivikirvein työstettyjä, kalastukseen viittaavia yli 5000 vuotta vanhoja puuesineitä. Nämä löydöt yhdessä muuttavat Suomen esihistoriakuvaa .

*Kierikki on tuonut positiivista julkisuutta koko Yli-lin kunnalle. Kierikkiin ollaan kehittämässä kivikauden elämää matkailijoille esittelevä arkeologinen tiedekeskus, Kierikkikeskus, jossa kokeellisella arkeologialla, esihistorian elävöittämisellä ja elämysten antamisella on tärkeä sija.*

Alueella arvokkaimmat tekijät ovat muinaismuistoalueet, muinaisten asukkaiden maisemaa sekä lijoen ja merenrannan vaiheita heijastavat maisemakokonaisuudet sekä lijoki asuttuine rantoineen ja kylineen. Arvokkaita luontokohteita alueella ovat lijoen lisäksi ojittamattomat suot, erityisesti silloin kun ne yhdistyvät geomorfologisesti edustaviin ja muinaisesta maisemasta sekä sen kehityksestä kertoviin rantavallikenttiin. Natura-kohteita ei suunnittelualueella ole.

Kierikin alueen halki virtaava Iljoki on aikoinaan ollut tärkeä kulkuväylä ja lohijoki. Valjastettuna ja voimalaitosrakentamisen muuttamanakin sen virkistysarvot ovat merkittävät ja kehittämisen arvoiset. Vaikka vesivoimatalouden turvaaminen onkin yksi alueen suunnittelun ensimmäisistä lähtökohdista, ollaan lijoen virkistyskäyttöä parantamassa ja turvaamassa mm. seudullisilla yhteistyöprojekteilla.

Alustavina tavoitteina on tässä yleiskaavassa turvata muinaismuistojen säilyminen ja luoda ihmisille uusia työpaikkoja erityismatkailun tiimoilla yhdistämällä matkailu ja muinaisuus kiehtovaksi kokonaisuudeksi. Tavoitteena oli myös muinaisen asutuksen rakenteen määrittäminen ja paikan hengen löytäminen.

Yleiskaavatyön tavoitteena pidettiin asukkaiden laajaa osallistumista ja saamista mukaan suunnitteluun ja ideoimaan oman asuin ympäristönsä kehittämistä

## **2.2 ONGELMAT JA KEHITYSTARPEET**

Asukkaiden kannalta eräs suurimpia ongelmia on elämisen edellytysten, perinteisen maa- ja metsätalouselinkeinon hiipuminen - maaseudun rakennemuutos, jonka myötä nuoret muuttavat kasvukeskuksiin ja vanha polvi jää syrjäkylille asumaan. On tarpeen kehittää kokonaan uusi toimeentulomalli, joka samalla mahdollistaisi monipuolisen, terveen väestörakenteen ja edelleen sosiaalisesti toimivan maaseudun asumis- ja elämismallin.

Ongelmana jokiympäristössä on voimalaitosrakentamisen voimakkaasti muuttama maisema, joka on voimalaitosten alakanavien osuudella jättänyt entisen jokiuoman kuivaksi pensoittuvaksi kivikoksi. Entisten koskien rannoilta näkyy vain korkeat louhoksen läjityspenkat. Patoaltaiden penkereet altaiden länsipäässä kohoavat louhikkoisina useita metrejä ympäröivää maanpintaa korkeammalle ja peittävät näkymät lähimaastosta joelle. Myös voimalaitosten rakentamisen jälkeinen lijoen virkistyskäyttö jäi aikoinaan vaille huomiota.

Ympäristön arvojen kannalta on tarpeen turvata muinaisjäännösten sekä luonnon ja maiseman arvokkaiden osien säilyminen. Samalla on mietittävä miten näitä arvoja voidaan hyödyntää virkistäytymisessä ja elinkeinotoiminnassa vaarantamatta samalla niiden säilymistä.

## **2.3 KEHITYSKUVAT, RAKENNEMALLIT JA NIIDEN VAIKUTUKSET**

Kehityskuvina ja samalla myös rakennemalleina suunnittelussa nähtiin nykytila, joka kehittyisi ilman yleiskaavoitusta (0-vaihtoehto) sekä aktiivinen muinaisuusteema- ja maatilamatkailun kehittäminen ja oheispalveluiden mahdollistaminen. Vaihtoehtojen vaikutuksia arvioitiin erillisessä raportissa.

### **3 SELVITYKSET**

#### **3.1 SELVITYSTARPEIDEN RAJAUS**

Kunta rajasi jo suunnittelutarjouksessaan tarvittavat selvitykset hyvin yksityiskohtaisesti ja harkitusti siten, että selvitykset toivat oleellisimman suunnitteluun tarvittavan tiedon. Selvitykset koskivat alustavien tavoitteiden toteutumisen ja arvokkaiden alueiden säilymisen kannalta tärkeimpiä tekijöitä.

Kierikin alueen osayleiskaavatyön ohjelmoinnin yhteydessä havaittiin pian tarpeelliseksi tehdä myös erillinen selvitys suunnittelualueen muinaisjäännöksistä.

#### **3.2 SELVITYSMENETELMÄT**

Selvitykset pohjautuvat lukuisiin maastoinventointeihin, Museoviraston ja Oulun yliopiston tekemiin kaivauksiin ja Museoviraston inventointeihin. Osa tiedoista saatiin kunnan omista tiedostoista.

#### **3.3 SELVITYKSET**

Selvitysten teko aloitettiin maastokäyntien pohjalta työn käynnistyttyä vuoden 1997 alussa. Selvitykset käsittivät seuraavia osa-alueita:

- muinaisjäännösalueet ja esihistoriallinen rakenneselvitys
- rakennettu ympäristö
- maanomistus
- väestömäärä ja työpaikat (maatilat, kauppa)
- kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet (Ympäristötaito Oy, 1999)
- yhdyskuntatekninen verkosto
- liikenne
- geomorfologia (Natura Borealis 1997)
- maaperä, vesiolosuhteet ja rakennettavuus (Natura Borealis 1997)
- kulutuskestävyys (Natura Borealis 1997)
- maisemakuvaselvitys ja maisemarakenne (Maisema-arkkitehtitoimisto T.Kurttila)
- kasvillisuustyypikartoitus ja uhanalaisten ja harvinaisten kasvien esiintymisalueet (Natura Borealis 1998)
- valtakunnalliset intressit ja hankkeet

Selvitykset on pääosin esitetty erillisessä raportissa

### 3.3.1 Muinaisjäännösalueet ja arkeologinen rakenneselvitys

Kierikin alueen kivikautisten asuinpaikkojen synnyssä on suuri merkitys ollut muinaisilla viidentuhannen vuoden takaisilla ilmasto-oloilla ja niiden vaikutuksella ihmisten elämisen edellytyksiin sekä lijoen tarjoamalla hyvillä kalastusmahdollisuuksilla. Pääelinkeinoja olivat kalastus, metsästys ja keräily. Hirvien ja peurojen lisäksi hylkeet olivat tärkeää riistaa.

Myöhäiskivikaudella Kierikin asutuksen aikaan ilmasto oli nykyistä lämpimämpi. Hylkeiden pesinnän onnistumiseksi välttämätöntä jäätä lienee normaalitalvina ollut vain Perämerellä. Pyyntiin perustuvalla kulttuurilla oli tällöin huomattavasti paremmat edellytykset Perämeren rannikolla kuin eteläisessä Suomessa. Hylkeiden ja kalojen asukkaiden oman kulutuksen ylittävä massapyynti lienee ollut Kierikin muinaisen kukoistuksen, runsaan asutuksen ja siitä jääneiden muinaisjäännösten salaisuus. Parhaat pyyntimahdollisuudet olivat jokien suulla meren rannalla. Iijokisuun kussakin kehitysvaiheessa syntyneet hiekkaiset ja kuivat rantadyynivallit tarjosivat aina uusia miellyttäviä asuinpaikkoja.

Erillisen esihistoriallisen rakenneselvityksen tarkoituksena oli koota yhteenveto ja esittely alueen tähänastisista tutkimuksista sekä yhteistyössä Museoviraston kanssa määrittää yleiskaavoitusta varten muinaismuistolain mukaisten muinaismuistoalueiden sijainti ja laajuus. Museovirasto on inventoinut Kierikin-Pahkakosken aluetta vuodesta 1997 alkaen uudestaan koska monet tiedot ovat olleet vanhentuneita ja muinaisjäännösalueiden rajat epäselviä. Muinaisten asuinolosuhteiden arvioimiseksi selvitettiin myös alueen geomorfologia ja Iijokisuun kehitysvaiheet Pahkakosken ja Kierikin välillä (Natura Borealis, 1997)

Kaavoituksessa huomioonotettavia muinaisjäännöskohteita koskevia suunnitelmia ovat Kierikkikeskuksen hankesuunnitelma (Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo) ja Yli-lin Kierikki, maisemanhoidon hankesuunnitelma (Maisema-arkkitehtitoimisto T. Kurttila)

### 3.3.2 Yhdyskuntarakenne ja historia

#### Yhdyskuntarakenne

Suunnittelualueen länsiosissa on kirkonkylän taajaman lieveasutusta. Joen pohjoispuolella on kaksi kylää, vanha Pahkalan kylä ja tämän itäpuolella Pahkakosken alue, jonne 1960-luvun voimalaitosrakentamisen yhteydessä rakennettiin rivitaloja.

#### Historia

Kierikin alueen esihistoriaa on selvitetty erillisessä rakenneselvitysraportissa.

Muinaisen asutuksen jatkumisesta nykyaikaan Kierikin alueella ei ole varmaa tietoa. Meren vetäytyessä maan kohoamisen seurauksena myös muinaiset asukkaat siirsivät asuinpaikkansa aina uudestaan meren tuntumaan. Myöhemmin vanhan Suur-lin pitäjän alueella jokireitit mahdollistivat kaupankäynnin rannikolta aina Vienanmerelle asti. Asutus levisi takaisin rannikolta sisämaahan ja hietaperäisiä jokirantoja raivattiin pelloiksi.

Kierikin alueelle asukkaita on tullut uudestaan vasta Karjalankylän (kirkonkylä) asuttamisen jälkeen. 1700-luvun alkupuolella Isonvihan jälkeen tervanpoltto levisi rannikolta sisämaahan. Tervanpoltto oli kalastuksen lisäksi ainoa keino saada rahaa. Tervakaupan vähennyttyä puukaupan ja uiton merkitys kasvoi. Nykyiset asukkaat tuntevat vielä hyvin uittoajat ja muistavat kuinka puutavara ja suuret lautat lipuivat jokea alas 1950-luvulla. Ijokea on käytetty puunuittoväylänä vielä 1980-luvulla, kun joki oli jo valjastettu. 1960-luvun alkupuolella jokeen rakennettiin voimalaitokset, rakentaminen tarjosi väliaikaisesti töitä asukkaille. Pahkakosken voimalaitoksen rakentaminen aloitettiin syyskuussa 1959 ja Kierikin maaliskuussa 1964. Tässä yhteydessä Pahkakoskelle rakennettiin pieni rivitaloalue. Nykyään voimalaitokset ovat automatisoituja, valvonta tapahtuu lin Raasakan voimalaitokselta.

### 3.3.3 Luonnonympäristö

#### Maaperä

Suunnittelualueen maaperä ja geomorfologia selvitettiin liittyen erityisesti alueen kivikautisiin asuinpaikkoihin (Natura Borealis). Kierikin alue on muodostunut lijoen suistoon maan kohotessa jääkauden jälkeen noin aikavälillä 5700 eKr. - 2000 eKr.

Alueen maa- ja kallioperä ovat karuhkoja. Maan pinta on osin joen mukanaan tuomaa ainesta ja se on muotoutunut rantavoimien ja joen vaikutuksesta. Tällä topografialtaan suhteellisen tasaisella alueella on mm. laajoja rantavalli- ja dyynikenttiä. Ijoen vesistöalue kuuluu Suomen runsassateisimpiin alueisiin, vuotuinen sadanta vaihtelee välillä 550-650 mm, josta haihtuu vain noin kolmasosa. Rantavallien väliset alavat alueet ovatkin soistuneet.



*Rantavallikenttiä Kuuselankankaan ympäristössä.*

### Kasvillisuus

Maaperän karuus antaa leimansa kasvillisuudelle. Lehtomaisia kankaita (GOMT) tavataan selvitysalueella melko vähän. Sensijaan eriasteiset välimuodot lehtomaisen kankaan ja tuoreen kankaan välillä ovat yleisiä ojitettujen kankaiden reunustoilla, ojitetuissa entisissä korvissa sekä vanhoilla viljelyalueilla. Tuoreita kankaita (VMT), kuusikkoja tai kuusi-mäntyvältaisia metsiä tavataan joenrannan moreeni- ja suistokerroskohoutuma-alueilla, siellä missä kosteusolosuhteet ovat suotuisat.

Tuoreet kankaat ovat alueen yleisin metsätyyppi. Huuhtoutuneiden moreenikohoumien yläosissa tavataan kuivahkoja kankaita (EVT), joiden pääpuulajina on mänty, kuusta ja koivua esiintyy miltei aina sekapuuna. Kuivilla, helposti vettä läpäisevillä hiekkaisilla rantavalleilla tavataan variksenmarja-kanervatyypin metsiä (ECT), joiden puusto on harvaa, hidaskasvuista männikköä. Kaikkein karuimmilla ja laihimmilla hiekkamailla tavataan jäkälätyyppin kangasmetsää - karukkokangasta (CIT).

Suunnittelualueen soista suuri osa on ojitettu, alkuperäisinä suotyyppeinä alueella tavataan vain rämeitä ja nevoja. Letot puuttuvat maaperän niukkaravinteisuudesta johtuen ja pienialaiset korvet on käytännössä kaikki ojitettu. Suunnittelualueen pohjoispuolella soita on valmisteltu turvetuotantoalueiksi (Kupsussuo). Näiden alueiden kuivatusvedet tuovat kiintoainesta suunnittelualueen kautta lijokeen.

Arvokkaiksi luontokohteiksi alueella kohosivat ojittamattomat suot, joita olivat Isosuo kaava-alueen lounaisosassa, Kierikkisuo-Myllyharjunsuo kaava-alueen keskiosassa Iijoen pohjoispuolella, sekä samalla kohtaa joen eteläpuolella hajanaisempi Suittisuo. Soiden arvoa lisää se, että ne ilmentävät muinaista rantamaisemaa. Isosuon metsäsaarekkeet ovat muinaisia Iijoen suiston saaria ja Kierikkisuo-Myllyharjunsuon sekä Suittisuon kaarrot ovat muinaisia rantadyynejä ja -valleja joilla kivikauden asukkaat ovat kulkeneet, metsästäneet ja asustaneet. Nämä kokonaisuudet tulisi säilyttää ojittamattomina.

Kierikkisuo-Myllyharjunsuo muodostaa erinomaisen, ehyenä säilyneen rantavallisuajuottikokonaisuuden, joka rajautuu ympäröiviin kankaisiin lähes kaikilla suunnilla luonnollisin ojittamattomin reunoin. Kuivaa tai karukkokangasta olevat rantavallit vaihettuvat jyrkästi isovarpuiseksi tai rahkarämeeksi. Kaava-alueen ulkopuolelle Kierikkisuo-Myllyharjunsuon pohjoispuolelle suunniteltu turvetuotantoalue (Kupsusuo) ojituksineen saattaa muuttaa luonnontilaa ja kuivattaa sitä vähitellen. Mikäli Kupsusuo olisi säästetty ojitukselta, olisi alueelle muodostunut laaja, erinomainen suoluontokokonaisuus, johon olisi liittynyt edustava, laaja aapasuo.

Isosuon keskeiset osat muodostavat harvinaisen laajan ojittamattomana säilyneen rämekokonaisuuden. Suittisuon luoteinen osa puolestaan muodostaa yhdessä mutkittlevien rantavallien kanssa arvokkaan ja maisemakuvallisesti vaihtelevan kokonaisuuden.

*Isosuo*

Suunnittelualueen kasvillisuustyyppikartoitus sekä uhanalaisten ja harvinaisten kasvien esiintymisalueet kartoitettiin kesällä 1998 ja niistä laadittiin erillinen raportti (Natura Borealis, 1988), josta löytyy tarkempaa tietoa kasvillisuudesta. Kulutuskestävyys on arvioitu maaperän laadun ja kasvillisuustyypin perusteella.

Maastotutkimuksissa ei alueelta löydetty uhanalaisia lajeja. Oulun yliopiston kasvimuseon uhanalaisten kasvien kortistosta saatiin seuraavat tiedot kasveista, joita suunnittelukohteessa on havaittu:

- kullero, Trollius europaeus. Silmälläpidettävä, taantunut. Kierikin voimalaitoksen alakanavan ja vanhan uoman välisellä harjanteella
- sahalehti, Stratiotes aloides. Silmälläpidettävä, taantunut. Sijainti ”Yli-lin kirkonkylä, kirkosta E, Nauriskannasta N, lammikko laitumella.”
- mäkitervakko, Lychnis viscaria. Vaarantunut. Pahkalan kylän venerannan lähistöllä.
- pulskaneilikka, Dianthus superbus. Silmälläpidettävä, taantunut. Kierikkisaaren kohdalla, joen pohjoisrannalla
- kolmihedevesirikko, Elatine triandra. Silmälläpidettävä, puutteellisesti tunnettu. Kierikkisaaren kohdalla, joen pohjoisrannalla.

Kasvillisuuskartoituksen mukaan lajit eivät estä maankäytön muutoksia paikalla, mutta kasvien esiintymien säilyminen pitäisi mahdollisuuksien mukaan pystyä turvaamaan jatkossakin ko. paikoilla.

## Jokiympäristö

Suunnittelualueen maisemaa hallitsee Iijoki, joka on valuma-alueeltaan Suomen seitsemänneksi suurin vesistö, n. 14 300 km<sup>3</sup>. Kun valuma-alue on Suomen runsasateisimpia, järvien osuus on pieni ja suot sekä metsät on ojitettu, on joki myös tulvaherkkä.

Iijoen luonnontila muuttui totaalisesti, kun joki valjastettiin voimatalouskäyttöön 1960-luvun alussa. Tämän seurauksena joen luonnollinen virtaus uomassaan päättyi, koskijaksot jäivät kuiville ja valtavat louhikkoiset alakanavien välipenkereet tuhosivat luonnonmaiseman. 1990-luvun loppupuoliskolla kuiville jääneisiin koskijaksoihin on alettu rakentaa pohjapatoaltaita. Jokeen suunnittelualueella laskevia uomia ovat Kierikkioja, Pohjois-Koutuanjoki suunnittelualueen itärajalta ja Pirttioja, jota myöten laskevat turvetuotantoalueiden kuivatusvedet.

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen arvion mukaan Iijoki kuuluu vesistöjen yleisessä käyttökelpoisuusluokituksessa luokkaan hyvä (II) ja vesien virkistyskäyttöluokituksessa luokkaan hyvä (II). Veden laatua on seurattu velvoitetarkkailulla vuodesta 1976 alkaen. Veden laatuun vaikuttavat haitallisesti erityisesti turvetuotanto - vesistön alueella erityisesti Pudasjärvellä on laajoja suoalueita jotka soveltuvat tai on otettu turvetuotantoon - sekä metsätalous. Suurimpien yläpuolisten taajamien jätevedet käsitellään puhdistamoissa. Vesistöä kuormittavat lisäksi kalanviljely, maatalous ja haja-asutus.

*Vanha jokiuoma Pahkakosken voimalaitoksen alapuolella kevättulvan aikaan*

*Vanhaa jokuomaa Vuomoksen kohdalla. Uomaan tehdään patoaltaita.*

### Eläimistö

Iijoki on ollut ennen voimalaitosten rakentamista merkittävä lohi-, taimen, siika-, nahkiais- ja rapujoki. Rapukanta on Kierikin altaassa elpymässä. Nykyään tärkeitä saaliskaloja ovat hauki, ahven ja särki, sekä altaisiin velvoiteistutuksina istutettavat kirjolohet ja taimenet.

Suunnittelualueella ei tavata säännöllisesti uhanalaisia nisäkäslajeja. Riistaeläimiä, jäniksiä ja hirviä on suhteellisen runsaasti. Kaatopaikan tienoilla asustelee kettuja. Villiminkkejä pyydystetään vuosittain jokivarressa. Paikallisen metsästys- ja kalastusseuran mukaan metsäkanalintuja on erittäin niukalti, eikä suunnittelualueella ole tärkeitä ruokailu-, pesimä- tai soidinalueita. Vesilintukanta on Kierikin altaalla hyvä ja pesimäpaikkoja on altaan etelärannalla. Allas on joutsenten muuttolevähdyspaikka. Yksi joutsenpari on pesinyt jo vuosia Kierikkisuolla, maantien läheisyydessä.

Suunnittelualueen luonnonympäristöä on tarkemmin kuvailtu "Suunnittelun lähtökohdat ja selvitykset" -raportissa. Raporttia täydentää edellämainittu perusselvitys "Kasvillisuustyyppikartoitus Uhanalaisten ja harvinaisten kasvien esiintymisalueet", joka tehtiin raportin koostamisen jälkeen.

### 3.3.4 Rakennettu ympäristö ja kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet

#### Rakennettu ympäristö

Rakennusten käyttötarkoitukset on esitetty liitekartalla rakennuslupaviranomaisen tietojen pohjalta. Loma-asuntoja alueella oli suunnittelua aloitettaessa 26, näistä kaksi on sittemmin muutettu asunnoiksi.

#### Rakentamista koskevat rajoitteet

Rakentamista rajoittavat lähinnä muinaismuistoalueet sekä alavat suoperäiset alueet ja entiset tulvauomat.

Tulvaherkkää aluetta on Siuruanjoen suun lähellä sijaitseva Pitkäperä-Nauriskanta-alue. Keväällä 1998 tehdyllä kaavoittajan tulvatarkistusmaastokäynnillä havaittiin, että tulvavesi oli leveällä alueella virrannut Nauriskantaan menevän Tikkatien ylitse.

Kevään 1998 tulvat eivät lumisesta talvesta ja pitkittyneestä kevästä huolimatta olleet li- ja Siuruanjoella mitenkään pahat. On oletettavissa että vesi pahempina tulvavuosina nousee nyt havaittua korkeammalle. Kirkonkylällä Toivontien kohdalla ylin havaittu tulvaveden korkeusasema vuodelta 1985 on +42,65 m (NN). Tätäkin korkeammalle vesi voi nousta vanhassa jokiuomassa keväisin tulva-aikaisten ohijuoksutusten aikana.

Tulvauhka on käytännössä olemassa alavilla alueilla Nauriskannassa. Iijoen Voima Oy kartoitti Pahkakosken ja Kierikin tulvauomien vedenpinnan korkeuksia keväällä 4.5.1998 ja 15.5.1998. Kierikin voimalaitoksen suurimmalla juoksutuksella 525m<sup>3</sup>/s, veden pinnan korkeus oli Nauriskannassa noin +42,00 m (NN) (= +42,35 N60 - järjestelmässä).

### Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet on inventoitu ja niitä koskeva raportti valmistui keväällä 1999 (Yli-lin rakennusinventointi, Ympäristötaito Oy). Pohjois-Pohjanmaan liiton selvitysten mukaan alueella ei ole valtakunnallisesti merkittäviä kohteita, maakunnallisesti merkittävä kohde on Pahkalan kylällä sijaitseva Alapahkala. Rakennusinventoinnissa löytyi lukuisia paikallisesti merkittäviä rakennuksia ja kohteita.

Inventoituja kohteita ovat Purkajakankaan pihapiiri, Vuornoksen pihapiiri, edellämainittu Ala-Pahkalan pihapiiri, Välitalon pihapiiri, Pahkalankankaan aluekokonaisuus ja Toivolan pihapiiri. Muina perinteisen rakennustavan mukaisina rakennuksina on mainittu Korvalan pihapiiri, Vainion pihapiiri ja kaava-alueen ulkopuolella sijaitseva Koutuaniemen vanha jääkärietappitalo.

Inventoinnissa mainittujen kohteiden lisäksi kyläkuvan kannalta huomionarvoisia perinteisiä rakennuskohteita ovat myös Pahkalan koulu sekä Harjulan talo.

*Ala-Pahkala*



### 3.3.5 Maisema

Suunnittelualueen maisemaa hallitsee mahtava Iijoki. Maaperä ja geomorfologia muodostavat joen ohella alueen maisemarakenteen rungon. Tätä runkoa ryydittävät erilaisten kasvuolosuhteiden aikaansaama kasvillisuus ja eri maankäyttömuodot. Erityisen tärkeitä selännteitä ovat Pahkalan kylän mäki sekä Kiviharjun - Hietaharjun selänne, jonka reunamilla on geomorfologisesti mielenkiintoisia rantavallisarjoja. Maisemallisesti arvokkaita ojittamattomia soita ovat Isosuo ja joen pohjoispuolella Kierikkisuo-Myllyharjunsuo, joka on maisemakuvultaan arvokas ja kiinnostava soiden ja muinaisten rantavallien - eli arojen ja kaartojen - muodostama kokonaisuus.

Vesistön vaikutus maisemakuvaan on suuri. Iijoki on suunnittelualueella nykyään kahlittu sarjaksi patoaltaita, joiden rantoja kehystävät kiviset tulvapenkereet. Alkuperäinen jokiuoma on jätetty kivikoksi ja luonnonmaisema on tältä osin tuhottu.

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen luetteloimia (Vainio&Kekäläinen 1997) arvokkaita perinnemaisemia suunnittelualueella ei ole. Vanhaa viljelykulttuurimaisemaa löytyy Pahkalan kylältä. Viljelyn ja karjanhoidon jatkuminen on kulttuurimaiseman säilymisen ehto. Viljelymenetelmien tehostuminen ja muuttuminen sekä maaseudun rakennemuutos uhkaavat kulttuurimaisemaa. Pellot pusikoituvat ja kasvavat umpeen, ladot häviävät, talousrakennukset muuttuvat tehdasmaisiksi, pellonpientareet katoavat ja ympäristö köyhtyy. Pahkalan kylä rajautuu kauniisti kirkonkylältä tultaessa. Kyläkumpare varttuneine puustoineen, rakennuksineen ja tienvarren ”etappimäntyineen” kohoaa avointen peltojen takana selkeästi näkyville.

Kierikkisaarella, joka on jokimaiseman kannalta tärkeä kohde, on osittain umpeenkasvanutta niittyä, jota voidaan maisemanhoitotoimenpiteillä palauttaa.

Erillisessä maisemakuvaselvityksessä on osoitettu mm. maisematilat, merkittävät maisema-alueet ja kohteet, ongelma-alueet ja maisemarakenne (selännteet, laaksot, solmukohdat ja rinnetyypit) (Maisema-arkkitehtitoimisto T.Kurttila, 1998).

### 3.3.6 Liikenne

Suunnittelualueen liikenteen pääväylä lijoen pohjoispuolella on Yli-lin kirkonkylän ja Kipinän välinen maantie 8540, Pahkalantie. Joen eteläpuolella Kiiminki-Yli-li seudulliselta tieltä 849, eli Kiimingintieltä on joen etelärantaa myötäilevä tieyhteys, Kierikintie Kierikin voimalaitokselle ja edelleen patoa pitkin joen yli. Myös Pahkakosken voimalaitoksen kohdalta pääsee Kottarantietä joen yli.

Pahkalantien liikennemäärä on kirkonkylän ja Kierikin voimalaitoksen välillä ollut 440 ajoneuvoa vuorokaudessa ja tästä Pahkalan ja Pahkakosken kautta eteenpäin 110 ajon./vrk. Ajoneuvomäärät ovat niin vähäiset, ettei Tielaitos ole katsonut tarpeelliseksi määrittää melualueita.

Kevyen liikenteen reittejä suunnittelualueella ei ole. Pahkalan kylällä on perinteisesti kylän sisäiseen liikenteeseen käytetty rantaa myötäilevää kävelytieta, ns. Rantatietä ja muita polkuja.

Koko kunnan kattava Yli-lin liikenneturvallisuussuunnitelma on laadittu Tielaitoksen, Liikenneturvan ja Yli-lin kunnan yhteistyönä vuoden 1988 aikana. Ongelmakohtiksi suunnittelualueella on todettu lijoen ylittävä tien 849 silta, jossa ei ole erillistä kevyen liikenteen väylää ja Pahkalan kyläalue, jossa kauppa sijaitsee toisella puolella kuin pääosa asutuksesta. Kaavoitustyön yhteydessä käydyissä keskusteluissa ongelmalliseksi todettiin myös Pahkalantien kevyt liikenne. Nykyisen asutuksen ja tulevan Kierikkikeskuksen toiminnan vuoksi kevyen liikenteen turvallisuutta tulee parantaa.

### 3.3.7 Yhdyskuntatekniikka ja voimatalous

#### Vesihuolto

Vesijohtoverkosto on alueella melko kattava. Joen eteläpuolella vesijohto ulottuu Kiimingintieltä Kierikin voimalaitokselle asti ja joen pohjoispuolella verkosto kattaa joen ranta-alueet koko suunnittelualueella. Omia kaivoja on kesämökeillä joen eteläpuolella.

#### Jätevesien käsittely ja jätehuolto

Yli-lin kirkonkylän jätevedenpuhdistamo on joen eteläpuolella vanhainkodin lähellä. Suunnittelualueesta vain vanhainkodin ympäristö on viemäriverkoston piirissä. Muilla osilla vanhat asuinrakennukset ja lomamökit on varustettu 3-osaisella sakokaivolla ja maahanimeytyksellä. Uusien asuinrakennusten osalta kunta on vaatinut viemäri-vesien vastaavaa käsittelyä. Pahkakosken rivitaloalueella on rakennuskohtaiset 2-osaiset sakokaivot, joista jätevedet johdetaan viemäriellä suureen yhteiseen kaivoon - mitä jätevesille tämän jälkeen tapahtuu, ei ole selvillä. Viemäriverkostoa on päätetty laajentaa tulevalle Kierikkikeskukselle.

Yli-lin kaatopaikka sijaitsee suunnittelualueen pohjoispuolella Korkiamaalla. Kaatopaikalle erkanee tie Kuuselankankaan kohdalta. Kaatopaikan sulkeminen on vireillä, eikä se tule olemaan käytössä enää kymmenen vuoden kuluttua.

#### Sähköntuotanto ja voimansiirto

Yli-lissä voimalaitosten rakentaminen alkoi syyskuussa 1959 Pahkakosken voimalaitoksen rakentamisella, vesi nostettiin heinä-elokuussa 1961, Kierikin voimalaitos oli vuorossa 1960-luvun puolivälissä, rakentaminen alkoi maaliskuussa 1964 ja vesi padottiin syyskuussa 1965. Näiden yläpuolella suunnittelualueen ulkopuolella sijaitsevan Haapakosken voimalan rakentaminen alkoi kesäkuussa 1961 ja vesi nostettiin heinä-elokuussa 1963. Voimalat rakensi Iijoen Voima Oy ja nykyään ne ovat PVO -yhtiöiden hallinnassa.

Alueen sähköhuollosta vastaa Yli-lin Sähkö Oy. Jännitteeltään heikompien 400V. linjojen lisäksi suunnittelualueen pohjoisrajalla kulkee 20 kV (kilovoltin) sähkölinja sekä 110 kV voimajohto, joka kulkee myös Pahkalan kylän itäosan halki. Purkajan kohdalla joen ylittävät 110 ja 20 kV:n linjat. Sähkölinjat rajoittavat rakentamista. Varsinainen linjojen vähimmäisetäisyys on vahvavirtailmajohtomääräysten (1986) mukaan leveydeltään 110 kV:n linjoilla 3,90 metriä ja 20 kV:n linjoilla 3,22 metriä virtajohtimista. 110 kV linjoille on lunastettu 14+14 m levyinen johtokatu, jolla ei saa olla puita eikä rakennuksia.. Lisäksi linjojen magneettikentät saattavat aiheuttaa lievän terveysriskin ja vaikeuttavat kuvaruutujen välkynnällä tietokoneiden käyttöä linjojen välittömässä läheisyydessä, joten on perusteltua jättää edellä mainittua enemmän etäisyyttä uusien asuinrakennusten ja voimalinjojen väliin, 110 kV:n linjoilla noin 60 metriä, jolloin magneettikentän voimakkuus ei ylitä asuinrakennuksissa talon omien sähköjohtojen aiheuttamaa magneettikentän voimakkuutta.

### **3.3.8 Maanomistus**

Alueella on 182 maanomistajaa. Keskeisen Kierikin alueen suurin maanomistaja on Iijoen Voima Oy, joka omistaa myös vesialueet ja Pahkakosken kyläaluetta. Iijoen eteläpuolella myös Metsähallitus omistaa laajan alueen. Kunnan maata on Iijoen eteläpuolella vanhainkodin ja jätevedenpuhdistamon alueella. Maanomistustilanne on esitetty liitekartalla.

### **3.3.9 Suunnittelutilanne**

Alueelle ei ole aiemmin laadittu yleiskaavaa eikä rakennuskaavaa. Yli-lin liikenneturvallisuuksuunnitelma on laadittu vuoden 1988 aikana.

Kierikkikeskuksen hankesuunnittelu on edennyt rinnakkain yleiskaavoituksen kanssa.

Osayleiskaavatyöhön liittyvänä valmistuivat suunnittelun loppuvaiheessa täydentävät suunnitelmat *Kierikin osayleiskaava*, *maisemanhoidon yleissuunnitelma* (Maisema-arkkitehtitoimisto T. Kurttila, 1999), sekä *Kierikin osayleiskaavan rakentamisohteet* (Arkkitehtuuritoimisto Ylipahkala Oy, 1999).

### 3.3.10 Väestö ja työpaikat

#### Yli-lin kunnan väestö ja työllisyys

Yhteiskunnassa tapahtuvat rakenteelliset muutokset vaikuttavat kuntien ja maakuntien alue- ja väestörakenteeseen. Pohjois-Pohjanmaan väestörakennetta leimaa väestön suotuisa omavaraiskehitys, väestön keskittyminen taajamiin, voimakas muuttoliike Oulun seudulle ja haja-asutusalueiden asutusrakenteen oheneminen. Maakunnan väestömäärä on kasvanut koko 1990-luvun ajan noin 2500 henkeä vuodessa.

lin seutukunnan väestömäärän on arvioitu laskevan., v. 1997 asukkaita oli 17900.

Yli-lin kunnan asukasmäärä on ollut viime vuosina noin 2500 ja pysynyt melko tasaisena. Vuonna 1985 asukasmäärä oli alhaisimmillaan 2415 h., kävi v. 1994 2542:ssa ja oli vuonna 1998 2430 henkilöä. Neljässä vuodessa kunnan asukasluku on vähentynyt yli 100 henkilöä. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus on ollut suurin kunnasta pois muuttaneiden keskuudessa. Kunnan tavoitteena on vähintään nykyinen väestömäärä, n. 2600.

Väestön ikärakenne oli vuoden 1997 lopussa seuraava (suluissa koko maan luvut): alle 15-vuotiaita oli väestöstä 28,4 (18,7) %, 15-64 –vuotiaita 55,9 (66,7) % ja 65 vuotta täyttäneitä 15,8 (14,6) %. Väestöllinen huoltosuhte oli Yli-lissä 79,0 (49,9) %, koko maan kuudenneksi korkein. Huoltosuhteella tarkoitetaan 0-14 ja yli 65 –vuotiaiden suhdetta 15-64 vuotiaisiin, mitä pienempi suhdeluku on, sitä enemmän on 15-64 –vuotiaita

Alkutuotannon osuus työpaikoista Yli-lissä on perinteisesti vahva. Alkutuotannossa työskentelevien osuus vuonna 1996 oli 34,1%, jalostuksessa työskenteli 13,95 ja palveluissa 49,25. Keskimääräinen työttömyysaste vuonna 1998 oli 20,8%. Verotulot asukasta kohden olivat vuonna 1997 9 619 (12 700) mk, valtionosuudet 9 939 (3840) mk, vuosikate 674 (1116) mk ja lainakanta 1340 (4642) mk. Tuloveroprosentti on vuodesta 1994 18,5. (Suluissa koko maan luvut).

Väestön huoltosuhte ja työttömyysluvut kertovat, että elinkeinon monipuolistuminen ja uusien elinkeinon löytymisen ovat ehto alueen asukkaille maaseudun rakennemuutoksen hävittäessä alkutuotannon työpaikkoja.

Ulkokuntalaisilla on merkittävä osuus Yli-lin kunnan taloudessa. Ulkokuntalaisia loma-asujia (603 h.) oli v. 1998 Yli-lissä 24% kuntalaisten (2519 h.) määrästä.

## Suunnittelualueen väestö ja työpaikat

Suunnittelualueella on asukkaita noin 200. Lukuun on laskettu mukaan myös Yli-lin palvelukeskus (vanhainkoti 19 as.). Työpaikkoja on vanhainkodilla 13-14, vuodeosastolla 12 virkaa ja yksi työllistetty. Keittiöhenkilökuntaa talossa on neljä.

Suunnittelualueella on kuusi maatilaa, joista toimivia kolme. Maatilat työllistävät arviolta kukin pari henkilöä. Alueella on lisäksi kaksi porotilaa ja alueella asuu kaksi yrittäjää (autoilijaa). Pahkalan kyläkauppa työllistää yrittäjäpariskunnan. Kierikin ja Pahkakosken voimalaitokset ovat automatisoituja huoltohenkilökunnan varsinainen työpaikka on lissä. Joen eteläpuolella olevalla sahalla on työntekijöitä hyvin kausiluonteisesti 2-3 henkilöä.

Kierikkikeskuksen toiminnan viritteleminen ja kaivaustoiminta on tähän mennessä jo antanut jonkin verran väliaikaista työtä. Pahkalan koululla on nykyisin hyvin kausiluonteisesti kursseja yms. toimintaa, jonka ei vielä voi katsoa työllistävän.

Kierikkiprojektin myötä on kylällä suunnitteilla mm. maatilamatkailu ja leirikoulujen pitäminen Pahkalan koululla. Matkailun lisääntyminen tulee myös lisäämään palvelutyöpaikkoja, joiden määrä riippuu ratkaisevasti Kierikkiprojektin etenemisestä ja laajuudesta.

*Kaivaukset ovat työllistäneet paikallisia asukkaita.  
Kierikkiopaskursseilla on koulutettu oppaita.*

### **3.3.11 Asuminen ja palvelut**

#### Asuminen, loma-asuminen

Asuminen on keskittynyt kirkonkylän liepeille ja toisaalta Pahkalan ja Pahkakosken kylään. Kylien asukasmäärä on näihin saakka hiljalleen vähentynyt.

Loma-asuntoja on suunnittelualueella 26, lisää rakennetaan 0-2 kpl vuodessa. Koko Yli-lin kunnassa loma-asuntoja oli 455 vuonna 1996.

Suunnittelualueen rakennuskanta on inventoitu käyttötarkoituksen mukaan. Inventointikartta on raportin liitteenä.

#### Palvelut

Pahkalassa on kyläkauppa. Kirkonkylän kohdalla, joen etelärannalla sijaitsee Yli-lin palvelukeskus (mm. vanhainkoti ja vuodeosasto). Pahkakosken koulu lopetettiin muutama vuosi sitten. Ala- ja yläasteen oppilaat (n.20) kuljetetaan kirkonkylän koululle. Kirjasto sijaitsee kirkonkylällä, kirjastoauto kiertää suunnittelualueella joka toinen viikko. Muut palvelut haetaan kirkonkylältä ja erikoispalvelut myös Oulusta.

#### Virkistysmahdollisuudet

Pääasiassa virkistysmahdollisuuksia tuo hyvä ulkoiluympäristö, joki ja muu luonnonympäristö. Veneily, kalastus, metsästys ja marjastus sekä sienestys tarjoavat hyvät mahdollisuudet hyötyliikuntaan ja vapaa-ajan viettoon sekä kesämökkien lomaviettäville että asukkaille. Seudullisena hankkeena onkin suunniteltu Iijoen virkistyskäytön kehittämistä. Tähän veneretkeilyhankkeeseen liittyen Pahkakosken voimalaitoksen yläpuolelle on tehty venevalkama ja laavu.

Pahkalan koululla järjestetään kurssitoimintaa ja näyttelyitä. Koululla on sorakenttä, jota käytetään talvisin luistelukenttänä. Pahkalaan on rakennettu pääosin talkoovoimin lentopallokenttä sekä harjoitusravirata. Joen eteläpuolella Pahkalan kylää vastapäätä, Jängässaaren alueella on ampumarata.

### 3.3.12 Valtakunnalliset ja seudulliset intressit

Valtakunnalliset ja seudulliset intressit käyvät ilmi vastaavan tason tavoitteista, katso kohta 4.1. Tärkeitä intressejä ovat muinaisjäännösten suojelu ja lijoen ympäristön parantaminen ja kehittäminen sekä elinkeinopohjan kehittäminen.

Seutukaavassa suunnittelualueelle ei ole osoitettu aluemarkintöjä vanhainkodin ympäristön taajamatoimintojen aluetta (Ar-2) lukuun ottamatta. Suunnittelualan pohjoispuolelle on osoitettu Kupsussuon ja Latvasuon turvetuotantoalueet (EO-T). Seutukaavan laadinta-aikaan 1980-luvun lopulla on tunnettu vain osa alueen muinaismuistokohteista (SM), jotka on merkitty seutukaavakarttaan. Suunnitteluala rajoittuu länsipäässään välittömästi taajamatoimintojen alueeseen (A) ja teollisuustoimintojen alueeseen (T). Alueen halki on osoitettu oleva 110 kV:n pääsähkolinja yhteyksineen voimalaitoksille. Reittiyhteyksinä on suunnittelualan ulkopuolelle osoitettu ohjeelliset moottorikelkkailureitit kirkonkylältä Tannilan suuntaan ja alueen itäpuolelta voimalinjan vartta Kiimingistä koilliseen kulkeva reitti.

*Ote seutukaavasta.*

## 4 TAVOITTEET JA MITOITUS

### 4.1 TAVOITTEET

Yli-lin Kierikin osayleiskaavoituksen tavoitevaiheessa tehtiin erillinen tavoiteraportti. Tavoitteet johdettiin niistä tekijöistä, jotka suunnittelualueella ovat arvokkaita tai ongelmallisia, jopa haitallisia.

Raportissa päätavoitteet koottiin otsikoiden kansainväliset ja valtakunnalliset tavoitteet, maakunnalliset ja seudulliset tavoitteet, kunnan tavoitteet sekä asukkaiden ja maanomistajien tavoitteet, alle. Tavoitehierarkian eri tasoilla tuli esiin saman tärkeän tekijän eri puolet, esimerkiksi muinaisjäännösten osalta kansainvälisellä tasolla korostetaan suojelua. Mitä paikallisemmalla tasolla ollaan sitä enemmän tavoitteena korostuu muinaisjäännösten hyödyntäminen matkailukohteena ja sitä kautta työpaikkojen luominen.

Suunnittelutyön kansainväliset ja valtakunnalliset tavoitteet juontuvat alueen tavattoman rikkaista ja kansainvälisesti merkittävistä muinaisjäännöksistä. Seudulliset tavoitteet on määritelty Pohjois-Pohjanmaan liitossa ja niihin sisältyy seudullisesti tärkeäksi katsottavia hankkeita.

Kunnan tavoitteita on kerätty mm. asukkaiden ja kunnan edustajien yhteisissä suunnittelu- ja esittelytilaisuuksissa sekä virkamiestyönä. Asukkaiden ja maanomistajien tavoitteita on kerätty em. tilaisuuksien lisäksi maanomistajille suunnatulla kyselyllä. Kyselyssä tuotiin esille yleisten tavoitteiden lisäksi mm. maanomistajakohtaisia rakennuspaikkatoiveita.

Tavoiteraportin liitteenä on asukaskyselyn yhteenveto, asukkaille järjestetyn tavoitekeskustelun ja suunnitteluillan työn tulokset sekä kirjallisena yhteenvetona että karttaliitteinä.

*Asukkaiden kehittämisideoita Pakkalan kylälle.*



## **Tärkeimpiä tavoitteita**

### **Muinaismuistoalueiden säilymisen ja tutkimisen turvaaminen. Esihistorian esilletuominen ja hyödyntäminen.**

Yli-lin kunta on ottanut muinaiset asuin- ja pyyntipaikat erityisen huomion ja vaalinnan kohteiksi. Muinaisjäännös- ja muinaismaisema-alueiden säilyttämisen ja suojelun suunnittelun lisäksi tavoitteena on esitellä kohteita ja ammoisia elämisen muotoja niin tutkijoille, opiskelijoille, koululaisille kuin matkailijoillekin.

Muinaisjäänöksiin liittyy myös tavoite Yli-lin kunnan positiivinen esilletuominen sekä elinkeinopohjan kehittäminen luomalla toimintaedellytyksiä arkeologiselle tiedekeskukselle - Kierikkikeskukselle - ja muille mahdollisille yhteistyöhankkeille sekä niihin tukeutuvalla kuntalaisten elinkeinotoiminnalle. Arkeologiamatkailun lisäksi suunnittelualue soveltuu maatilamatkailuun, leirikoulutoimintaan sekä luontomat-kailuun ja erilaisten elämysten hankkimiseen. Tarkoitus on tukea koko kunnan taloutta ja erityisesti Pahkalan kylän elinvoimaisuutta kyläyhteisönä. Tässä yhteydessä osoitetaan matkailuun liittyvät uudisrakentamismahdollisuudet sekä jokirannassa että Pahkalan kylällä. Samalla kuitenkin turvataan kylän ja jokivarren maaseutumaisuuden säilyminen, joka on arvokasta myös matkailijoille.

*Kaavoituksen ja Kierikkiprojektin välillä tarvittiin kiinteää yhteistyötä, mm. muinaisreittien määrittelyssä ja kokeellisen arkeologian toimintamahdollisuuksien edistämisessä.*

**lijoen virkistyskäytön ja alueen luonto- ja maisemallisten arvojen turvaaminen ja parantaminen. Voimalaitosten muuttaman jokiympäristön ja asuin ympäristön parantaminen. Perinteisten virkistysmahdollisuuksien turvaaminen. Pahkalan kylän maaseutumaisuuden säilyttäminen.**

Päätavoitteita olivat voimalaitospenkereiden saaminen luonnonmukaisemmiksi ja kuivan jokiuoman muuttaminen takaisin vesipeiliksi. Tämä parantaisi jokirannan virkistyskäyttömahdollisuuksia ja kohentaisi asuin ympäristöä. Veden laatua parannetaan turvetuotannon ympäristöhaittoja vähentämällä. Näin saataisiin kuntalaisten virkistysmahdollisuuksia ja elin ympäristöä parannettua. Tavoitteena on myös säilyttää arvokkaat luonto- ja maisemakohteet mm. ohjaamalla rakentamista ja muita toimintoja sekä kulkemista vähemmän herkille alueille.

**Elinkeinopohjan kehittäminen suunnittelualueella ja koko kunnassa. Pahkalan kylän kehityksen turvaaminen eläväksi ja elinvoimaiseksi kyläyhteisöksi myös tuleville sukupolville. Perinteisten elinkeinojen, eli maa- ja metsätalouden harjoittamismahdollisuuksien turvaaminen.**

Elinkeinopohjan laajentaminen on eilinehto kunnalle ja sen nykyisille asukkaille. Se on välttämätöntä myös palveluiden säilyttämiseksi. On mahdollista luoda uudenlaista moni-ilmeistä yrittäjyyttä. Tulokset tästä syntyvät vasta vuosien kuluessa.

**Olevan yhdyskuntatekniikan hyödyntäminen, ympäristöllisesti kestävien rakentamismahdollisuuksien osoittaminen suunnittelualueella.**

Maanomistajilla ei ollut suunnittelun aikana ylimitoitettuja rakentamistarpeita. Tavoitteena on maanomistajien tasavertainen kohtelu ja rakentamisen määrän mahdollisimman tasapuolinen määrittäminen sekä ympäristöllisesti kestävä, olevaa yhdyskuntatekniikkaa hyödyntävä rakentaminen.

#### **Tavoitteissa ja toiveissa ilmenneet ristiriidat**

Suuria ristiriitoja tavoitteiden osalta ei ilmennyt. Käytännössä yksittäisten maanomistajien rakentamistoiveet olivat joissakin tapauksissa ristiriidassa muinaisjäännösten säilyttämisen kanssa. Samoin käytännön toimissa kuntatason ajatus Kierikki-keskuksen ympäristön rauhoittamisesta oli ristiriidassa asukkaiden perinteisen moottoriveneilyn ja -kelkkailun kanssa.

## 4.2 TAVOITTEET JA MITOITUS

Ohjelmointi- ja tavoitevaiheen viranomaisneuvottelussa todettiin alueen rakentamis-paineet ovat niin kohtuullisiksi, ettei kantatilamitoitusta alueella tarvita. Niiltä osin kun rantarakentamistoiveita esitettiin, periaatteena oli maanomistajien yhdenvertainen kohtelu aina kun erityiset syyt eivät sitä estäneet. Riittävä väljyys ja virkistys-mahdollisuudet turvattiin suunnittelun myötä.

Viihtyisyyden takaamiseksi ja maisemien säilyttämiseksi Kierikin arkeologia- ja matkailukeskuksen arvoisina, edellytettiin, että loma-asunnon rakennuspaikalla tulee olla vähintään 60 metriä yhtenäistä rantaviivaa ja rakennuspaikan koon tulee olla vähintään 3500 m<sup>2</sup>. Loma-asuntorakennuspaikkojen enimmäismäärä osoitetaan alueittain.

Elinkeinojen tukemiseksi maatilamatkailua tulisi osoittaa kohteisiin, joilla on siihen edellytyksiä. Asuinrakentamisen osalta suositaan suhteellisen väljää maaseutumaista rakennustapaa.

## 4.2 TAVOITTEIDEN KÄSITTELY

Työn alkuvaiheessa tavoitteita kerättiin maanomistajille suunnatulla kyselyllä, jossa tulivat esille myös maanomistajakohtaiset suunnitelmat ja rakentamistarpeet. Tavoit-teista keskusteltiin julkisesti Pahkalan koululla 6.5.1997 pidetyssä suunnitteluillassa. Samalla kerrottiin asukkaille tavoitekyselyn tuloksista ja tavoitteita oli mahdollista täydentää. Tavoitteet kerättiin "Tavoitteet ja strategiat"-raportiksi, joka on ollut kuulemisvaiheessa nähtävillä.

Tavoitteita käsiteltiin ja ne hyväksyttiin osayleiskaavatoimikunnan kokouksessa. Tavoitteisiin lisättiin kunnanjohtaja Annelin Mehtälän esityksestä Kierikin paikan hengen luominen.

## **5 MAANKÄYTTÖVAIHTOEHDOT**

### **5.1 VAIHTOEHTOJEN MUODOSTAMISPERIAATTEET JA KUVAUS**

Maankäyttövaihtoehto muodostettiin tekemällä nykytilasta poikkeava rakennemalli, jonka pääperiaatteet muodostettiin asetettujen tavoitteiden pohjalta. Maankäyttövaihtoehdossa esitettiin myös alueet, joille ajatellaan täydennysrakentamista.

### **5.2 VAIHTOEHTOJEN VAIKUTUKSET JA VERTAILU**

Vaihtoehtojen vaikutukset ja vertailu on esitetty erillisessä ”Ympäristövaikutusten arviointi”-raportissa, jossa on vertailtu nykytilavaihtoehdon (VE0) sekä osayleiskaavan rakennemallin ja sen pohjalta kehitetyn yleiskaavaluonnoksen vaikutuksia ja tavoitteiden toteutumista. Vaikutuksia arvioitiin sanallisesti, toimintotavoiteanalyysinä. Lisäksi selvitettiin esiin tulleiden ongelmien ratkaisumahdollisuuksia, haitallisten vaikutusten ehkäisyä tai lieventämistä ja rakentamisrajoitteita.

### **5.3 LAATIMISVAIHEEN KUULEMINEN**

Osayleiskaavaluonnos oli nähtävillä Yli-lin kunnanvirastolla 23.6.-8.7.1998 välisenä aikana, jolloin myös luonnosta koskevat mielipiteet ja huomautukset tuli jättää kirjallisesti. Samanaikaisesti pyydettiin viranomaisilta lausuntoa osayleiskaavaluonnoksesta. Nähtävilläoloon liittyen kunta ja kaavoittaja järjestivät Pakkalan koululla 23.6.1998 kaavaluonnosta ja tehtyjä selvityksiä koskevan esittelytilaisuuden. Kaikille alueen maanomistajille lähetettiin lisäksi kaavaluonnoskarttakopio, sitä koskevat kaavamerkinnot sekä valmis vastauslomake, johon oli helppo merkitä mielipiteitä ja huomautuksia.

Maanomistajien huomautuksia tuli kaikkiaan 31. Niitä ja viranomaisten lausuntoja käsiteltiin kaavatyöryhmän kokouksessa 2.11.1998. Osayleiskaavaluonnosta muutettiin ja täsmennettiin saatujen huomautusten pohjalta. Kaavoittaja perusteli vastineessaan maanomistajille mikäli esitettyihin muutoksiin ei voitu suostua esimerkiksi maanomistajien tasavertaisen kohtelun tai hyväksytyjen kaavoitustavoitteiden vastaisten toiveiden vuoksi.

## **6 YLEISKAAVA JA SEN PERUSTELU**

### **6.1 YLEISKAAVAN KUVAUS**

#### **6.1.1 Kokonaisrakenne ja mitoitus**

Osayleiskaava ohjaa maankäyttöä, rakennuskaavoitusta ja rakentamista niin, että kulttuuri- ja viihtyisyysarvot ja luonnonympäristö otetaan kaavoitustyössä huomioon. Osayleiskaavan laadinnassa sovitettiin maanomistajien toiveet ja odotukset yhteen ylempien suunnittelutahojen ja valtakunnallisten intressien asettamien tavoitteiden kanssa, näistä tärkeimpänä muinaisjäännösalueita koskevat tavoitteet. Maankäyttö-aluevarauksissa on otettu huomioon muinaiset ja nykyiset maisemakokonaisuudet ja kulttuuriympäristöarvot.

Pysyvän asumisen painopistealueet säilyvät entisellään. Asuminen lisääntyy Pahkalan kylällä, jossa tuetaan kylän säilymistä elinvoimaisena ja kirkonkylän taaja-asutuksen sekä rakennuskaava-alueen tuntumassa, missä uusia rakennuspaikkoja tarjotaan eniten. Ratkaisu tukee olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta. Nähtävilläolon jälkeen osayleiskaavatoimikunta lisäsi maanomistajan huomautuksen johdosta asumiseen varattua aluetta kaava-alueen kirkonkylän puoleiseen päähän joen pohjoispuolelle.

Nykyisten 74 asunnon lisäksi osayleiskaava mahdollistaa n. 55 uuden asunnon rakentamisen tai loma-asuntokäytössä olevan rakennuksen muuttamisen vakinaiseksi asunnoksi. Näistä 21 on osoitettu kirkonkylän välittömään läheisyyteen viemäritäivälle alueelle ja loput Pahkalan ja Pahkakosken kylien täydennysrakentamiseen (27 kpl) sekä muualla jokivarressa olevien asuttujen tilojen täydennysrakentamiseen. Kaavoitustyötä aloitettaessa alueella oli 26 loma-asuntoa, mutta kaksi niistä on muutettu pysyväksi asunnoksi. Kaavoituksen yhteydessä annettiin mahdollisuus muuttaa muutama kyläalueella sijaitseva loma-asunto vakituiseksi asuinpaikaksi. Loma-asuntoja voi rakentaa 13 lisää nykyisten 24 lisäksi.

Rakennuspaikkojen mitoitus ja rakennusoikeuden määrä on määritelty kaavamerkintöjen yhteydessä.

## 6.1.2 Maankäyttö

### 6.1.2.1 Asuminen ja maatilat

Osayleiskaavassa asumiseen on osoitettu nykyiset asutut alueet ja niiden maltilliset täydennysrakentamismahdollisuudet sekä olevaa yhdyskuntarakennetta täydentävät uudet asuinryhmät. Maanomistajien toiveet uusista rakennuspaikoista on otettu huomioon, mikäli ne eivät ole ristiriidassa muiden arvojen ja tavoitteiden tai yleisten mitoituseriaatteiden ja maanomistajien tasapuolisen kohtelun kanssa.

Nykyinen yhdyskuntarakenne arvokkaine kohteineen antaa lähtökohdat asunto-aluevarauksille. Uudet asuinaluevaraukset on sijoitettu kirkonkylän palveluiden ja kaava-alueen tuntumaan alueille, joiden viemäröinti on mahdollista ja kannattavaa. Nämä alueet tulee viemäröidä (merkintä /vi). Ylipään - Purkajankankaan välille osoitettu asuntoalue tulee asemakaavoittaa (merkintä ak).

Osayleiskaavan yhtenä tärkeänä tavoitteena on Pahkalan kylän kehityksen turvaaminen eläväksi ja elinvoimaiseksi kyläyhteisöksi, myös tuleville sukupolville. Tämän on katsottu edellyttävän jonkinverran uusia rakennuspaikkoja kylälle. Tavoitteena on Pahkalan kylän autioitumisen estäminen ja kyläkaupan säilymisedellytysten parantaminen. Tähdätään siis kylien asukasmäärän pitämiseen edes nykyisellä tasolla. Ilman toimenpiteitä kehitys kulkee suuntaan, jossa asukasmäärä vähenee, ruokakuntakoko pienenee ja kylällä on pian vain vanhuksia. Sosiaalisen turvallisuuden parantamiseksi kylällä tarvitaan myös toimintakuntoisia nuorempia asukkaita.

Asuinalueet on kaavassa osoitettu merkinnöillä AP ja AP-1. Merkinnällä AP-1 osoitetaan pientalovaltainen monikäyttöasuntoalue, jolle saa asuinrakennuksen lisäksi rakentaa ympäristö- ja maisemahaittoja aiheuttamattomia majoitus-, versta-, varasto- ja myyntitiloja. Jokirannalla sijaitsevilla alueilla on lisäksi osoitettu rakennuspaikkojen enimmäismäärä. Olevat maatilat on osoitettu pääsääntöisesti merkinnällä AM tai maatilamatkailun mahdollistavalla merkinnällä RAM. Asuin- ja kasvitarha-alueet on osoitettu merkinnällä AV.

Osayleiskaavassa on lähtökohtana, että rakentamisen osalta suositetaan suhteellisen väljää rakennustapaa. Rakennuspaikan vähimmäiskoko on asetettu viemäritäivillä alueilla 2000 m<sup>2</sup>:iin ja muualla 3500 m<sup>2</sup>:iin. Asumiseen osoitetut laajemmat alueet sisältävät myös alueen sisäiset tiet ja väljentävät lähileikkipaikat, joten viemäritäivillä alueilla rakennuspaikkaa kohti raakamaata tarvitaan noin 3500 m<sup>2</sup> ja muualla noin 4000-5000 m<sup>2</sup>.

### 6.1.2.2 Loma-asuminen

Nykyinen loma-asuminen on suunnittelualueella keskittynyt Kierikin voimalaitoksen yläpuolisen altaan Kierikkisuvannon rannoille. Olevat loma-asunnot on pääosin osoitettu loma-asunnoiksi (RA). Tulevan Kierikkikeskuksen viereinen loma-asunto on merkitty matkailupalveluiden alueeksi, jolloin sitä voidaan omistajan niin halutessa vaihtoehtoisesti käyttää myös keskuksen toimintaan. Kirkonkylän tuntumassa Nauriskannan alueella on myönnetty lupa muuttaa oleva loma-asunto omakotitaloksi. Samankaltaisia toiveita on esitetty myös Pahkalan kylän länsipäässä ja Kaanperällä. Nämä ovat loma-asuntorakennuspaikat on merkitty pientaloiksi.

Uusien loma-asuntoaikojen osoittamisessa on otettu huomioon maanomistajien toiveet, mikäli ne eivät ole ristiriidassa muinaismuisto- tvst. arvokkaiden alueiden ja tavoitteiden tai yleisten mitoitussuhteiden ja maanomistajien tasapuolisen kohtelun kanssa. Loma-asumisen ohjaamisessa on otettu huomioon muinaismuistoalueet, maisemalliset arvot, luonto- ja kulttuurihistorialliset arvot sekä eräiden ranta-alueiden keväinen tulvaherkkyys.

Uusia loma-asuntoaikoja on joen pohjoispuolella sijoitettu Nauriskantaan ja olevan loma-asutuksen yhteyteen Kierikkisaaren itäpuolelle sekä Pahkalan kylän länsipäähän. Ijoen etelärannalla uusia loma-asuntoja on osoitettu Kottaran ja Marttilan niemen väliselle alueelle.

### 6.1.2.3 Matkailualueet, palvelut ja muu elinkeinotoiminta

Kierikkikeskuksen kehittämisen myötä syntyvä matkailutoiminta tulee muodostamaan yhden tärkeän elinkeinon entisten rinnalle sekä Pahkalan kylän että koko Yli-iin kunnan kannalta.

Kierikkikeskus (kohdemerkintä RM -alueella) on sijoitettu hankeohjelmassa osoitettuun paikkaan. Ympäristössä on edustavia kiinteitä muinaisjäänköksiä mutta lisäksi myös inventoinneissa rakentamiseen käytettävissä olevaksi todettua aluetta. Lähistölle on osoitettu alueet jo osittain käyttöönotetulle muinaiskylälle ansapolkuineen (RM). Viereinen Myyntimiessätiön lomakylä on osoitettu matkailupalvelujen alueeksi, jolla sijaitsee muinaisjäänköksiä (RM-sm). Matkailualueeksi on osoitettu myös Pahkalan entisen koulun leirikouluna käytettävä alue sekä Vuornoksen porotarha.

Pahkalan kylältä on maatila- ja leirikoulumatkailun tukemiseksi osoitettu pieni telttailu- ja leirintäalue uimarannan läheisyydestä. Alueella on pieni kunnossa pidetty uittokämpä.

Toimivat maatilat joilla ilmeni halua tai edellytyksiä suuntautua maatilamatkailuun on merkitty maatilamatkailun, mautilojen talouskeskusten ja niihin liittyvien asuntojen alueeksi (RAM). Samaa merkintää on käytetty muiden matkailullista potentiaalia omaavien vanhojen talouskeskusten yhteydessä.

Matkailualueiden toimintaa tukevat pääosin oleville poluille ja metsäteille osoitetut virkistäytymiseen liittyvät reitit.

### 6.1.2.4 Maa- ja metsätalous

Maatilojen elinkelpoisuuden säilyminen on tärkeää elämisen mahdollisuuksien, maiseman ja ympäristön kannalta. Maatilojen talouskeskusten lähellä viljelykäytössä olevat tai kyläkuvan kannalta tärkeät pellot on osoitettu maatalousalueeksi (MT).

Suunnittelualueeseen kuuluu laajoja metsäalueita. Isosuolla sekä Pahkalan kylän länsipuolella joen molemmilla puolilla missä maasto on suhteellisen alavaa ja soistunutta sekä muinaisten rantakaartojen rytmittämää, löytyy kasvillisuuden suhteen arvokkaita luontokokonaisuuksia. Kyseiset alueet on esitetty kasvillisuustyyppikartoituksessa. Muinaiset merenranta- ja jokisuualueet kuvastavat kivikautista maisemarakennetta rantadyyneineen ja suistosaarineen. Nämä eri syistä arvokkaat kokonaisuudet on osoitettu maa- ja metsätalousvaltaisiksi alueiksi, joilla on ympäristöllisiä ja esihistoriallisia arvoja (MEH). Geomorfologialtaan (maanpinnanmuodoiltaan) arvokkaimmat osat on osoitettu lisämerkinnällä (geo). Niiltä osin kun alueella tai sen lähiympäristössä ei esiinny muinaisjäänöksiä, arvokkaat luontokokonaisuudet on osoitettu maa- ja metsätalousvaltaisiksi alueiksi, joilla on ulkoilun ohjaamistarvetta tai ympäristöarvoja (MU). Metsien hoito on ollut niin hienovaraista, että arvot ovat säilyneet meidän päiviimme. Yhtä hyvän tilanteen takaamiseksi ja arvojen tiedostamiseksi tulevaisuudessakin on kaavamääräyksiin otettu lisäselvennöksiä. Arvojen vaaliminen on tärkeää myös kehiteltävän muinaismatkailuelinkeinon ja siihen liittyvien palveluiden tukemiseksi.

Metsät, joilla tällaisia arvoja tai ulkoilun ohjaamistarvetta ei ole havaittu, on osoitettu maa-, ja metsätalousvaltaisiksi alueiksi (M).



#### 6.1.2.5 Virkistysalueet, virkistyskohteet ja reitit

Virkistys- ja urheilualueet sekä ulkoilureitit on tarkoitettu paitsi asukkaiden virkistäytymiseen luonnossa, myös jäsentämään kyläalueita, turvaamaan perinteiset kulkuyhteydet ja nykyiset kauniit näkymät asutuilla alueilla. Pahkalan kyläselänteen keskeinen komea lakipuusto on osoitettu ulkoilualueeksi. Metsätalousmaan kanssa virkistysalueet muodostavat kyläläisten viherverkoston. Samalla tuetaan matkailuelinkeinoa antamalla leirikoululaisille ja matkailijoille liikkumisen mahdollisuuksia ja luontoelämyksiä. Ratsastusreitit (ra) sijoittuvat pääosin oleville poluille ja kärryille, moottorikelkkareitti kirkonkylältä Pudasjärven suuntaan (mkr) puolestaan voimalinjaaukkoon.

Oman lukunsa muodostavat matkailulliset muinaispolut (mu) ja luontopolut (lu). Ne on muodostettu pääasiassa olevista metsäpoluista, jotka kulkevat merkittävien muinaisjäännösalueiden tai luonnoltaan arvokkaiden ja mielenkiintoisten alueiden kautta. Muinaispolku yhdistyy joen eteläpuolella mökkitiehen, joka on samalla ulkoilureitti (mu +u/t). Kaavamääräyksessä on kielletty muokkaamasta maan pintaa tai tasoittamasta tiellä olevia kuoppia. Monet niistä ovat esihistoriallisia asuin- ja pyyntikuoppia!

Rannoille on osoitettu tarpeelliset uimarannat (VV, VVL) ja venerannat (LV, LV-1) sekä nuotio- ja laavupaikat (vn) rantautumista varten. Vesialueelle on osoitettu veneilyreitit lähinnä matkailua ja erityisesti muinaismatkailua silmälläpitäen.

*Ruuhi odottaa  
muinaista kulkijaa.*

#### 6.1.2.6 Suojelualueet ja suojelukohteet

Kierikin alueella on runsaasti suojeltavia muinaisjäännöskohteita. Rauhoitusluokasta, tulevasta matkailullisesta ja opetuksellisesta hyödyntämisestä ja nykyisestä käytöstä johdettu suojelumerkintä on esitetty Museoviraston kanssa sovituissa muodossa.

Tärkeimmät kohteet on merkitty muinaismuistoaluemerkinnällä SM. Kaikki näin osoitetut muinaismuistoalueet kuuluvat aina myös rauhoitusluokkaan I.

Opetukseen ja matkailuun tarkoitetuilla muinaismuistoalueilla on käytetty lisäindeksinä -rm ja maa- ja metsätalouteen käytettävillä alueilla lisäindeksiä -m. Kansainvälisesti merkittävät alueet on osoitettu merkinnällä /kv. Rakennetuilla rakennuspaikoilla sijaitsevat muinaisjäännösalueet tai niiden osat sekä vähemmän arvokkaat suurelta osin tuhoutuneet muinaisjäännösalueet on osoitettu eri yleiskaavamääräysten alaisena alueenosana ja merkinnällä sm sekä lisäindeksillä, joka osoittaa kohteen rauhoitusluokan. Rauhoitusluokan osalta on kyseessä kaavan laatimisajankohdan tieto, joka saattaa muuttua tai täydentyä tutkimusten edetessä.

Yli-lin rakennuskannan inventoinnissa kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi todetut rakennukset tai pihapiirikokonaisuudet on esitetty kohdemerkinnällä. Kohteista yksi, Alapahkala Pahkalan kylällä on Pohjois-Pohjanmaan liiton selvitysten mukaan maakunnallisesti merkittävä. Näissä kohteissa tehtävistä toimenpiteistä, jotka saattavat muuttaa kohteen kulttuurihistoriallista arvoa, tulee pyytää Pohjois-Pohjanmaan museon lausunto. Muut alueet tai kohteet, joilla kulttuuriympäristö säilytetään on esitetty indeksillä /sk - alue, jolla kulttuuriympäristö säilytetään. Pahkalan kylä on rajattu kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi alueeksi (kultt.).

### 6.1.2.7 Erityisalueet

Erityisalueita ovat voimalaitokset (ET-e), voimalaitosten yläaltaiden padot, sekä patojen varalouhosvarastot (E), nykyinen ampumarata (EA) sekä jätevesipuhdistamo (ET-jk). Jätevesipuhdistamon läheisyyteen on osoitettu metsä- tai suoalueet, jota voidaan maanomistajan kanssa niin sovittaessa käyttää puhdistettujen jätevesien jatkopuhdistamiseen (etj).

### 6.1.2.8 Liikenne

Liikenneverkosto pohjautuu nykyiseen tieverkkoon. Uusia teitä tulee vain uusille rakennuspaikoille Pahkalan kylässä ja kirkonkylän lähellä. Maantielle osoitetaan uusi linjaus Kierikkikeskuksen kohdalla. Näin keskuksen rakentamiseen saadaan aluetta, jolla ei sijaitse muinaisjäännöksiä ja samalla autoliikenteen äänet häiritsevät vähemmän Kierikkikeskusta ja muinaispolulla kulkijoita. Paikalla on tarpeen rajoittaa myös ajonopeutta, samoin kuin Pahkalan kylällä.

Uutena kevytliikennereittinä osoitetaan yhteys maantien varressa Pahkakosken ja Pahkalan kyläalueilta Kierikkikeskuksen kautta kirkonkylälle. Reitti on tarpeen jo nykyisten asukkaiden turvallisen liikkumisen takaamiseksi. Samoin nykyisten asukkaiden turvallisuuden parantamiseksi on välttämätöntä saada Kiimingintien sillan viereen kevyen liikenteen väylä. Nykyinen silta on kapea ja kupera ja sillalla on paljon turverekkaliikennettä. Kevytliikenneyhteys on osoitettu ajoneuvosillan länsipuolelle. Hökänrannan suunnalla on runsaasti asutusta ja sillan kirkonkylän puoleisessa päässä ajoneuvoliikenne kääntyy pääosin kirkonkylän suuntaan. Turvallisin maantien ylityskohta on risteyksen länsipuolella.

## 6.2 VERTAILEVAT TARKASTELUT

Vertailevat tarkastelut on suoritettu ympäristövaikutusten arvioinnin yhteydessä. Nykytilan kehittymisvaihtoehtoa ja osayleiskaavaa on vertailtu toiminto-tavoite-analysin avulla.

Tiedossa olevat muut suunnitelmat on otettu yleiskaavatyössä huomioon. Vaikka Tielaitoksen voimassaoleviin suunnitelmiin ei sisälly kevytliikenneyhteyttä kirkonkylältä Kierikkikeskukseen ja edelleen Pahkalaan ja Pahkakoskelle, on yhteys otettu yleiskaavaan varauksena tulevaisuutta varten.

## 6.3 VIRALLINEN NÄHTÄVILLEPANO, LAUSUNNOT JA MUISTUTUKSET SEKÄ PÄÄTÖKSET

Kaavaehdotus pidettiin nähtävillä (RakA 29§) Yli-lin kunnanvirastolla 31.5.-30.6.1999. Muistutuksia tuli 11 kappaletta. Yksi muistutuksista oli useamman maanomistajan allekirjoittama ja koski osittain rakennuskaava-aluetta ja voimassaolevaa rakennuskaavaa.

Muistutusten johdosta tehtiin muutamia vähäisiä muutoksia. Maanomistajan esityksestä kirkonkylän tuntumassa muutettiin osa laajempaa asumiseen osoitettua aluetta (AP/vi) maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi (M). Yksi loma-asunnon rakennuspaikka muutettiin Pahkalan kylän länsiosassa maanomistajan esityksestä pientalon rakennuspaikaksi, koska näin oli menetelty viereistenkin lomarakennusten

suhteen. Lisäksi otettiin Pahkalan kylällä huomioon yksi luvallisesti rakennettu loma-asunto, jota ei esiintynyt rakennuskantaa koskevalla perusselvityskartalla. (Kyseinen loma-asunto osoitettiin matkailupalveluiden alueeksi, mikä mahdollistaa sen käytön myös matkailukäytössä.)

Muilta osin muistutukset eivät antaneet aihetta muutoksiin.

Teknisluontoisina muutoksina laajennettiin RA-alueiden kokoja eri puolilla kaava-alueetta vastaamaan kaavamääräyksen mukaisia tonttikokoja.

Lausuntoja saatiin kahdeksan. Näistä neljä oli kunnan omia lausuntoja (terveystarkastaja, palo- ja pelastustoimi, jätehuolto ja kunnanhallitus) ja neljä muiden viranomaisten ja vesivoimayhtiön laatimia (PVO-Vesivoima Oy, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Pohjois-Pohjanmaan museo, Museovirasto). Myöhemmin saatiin myös Tielaitoksen lausunto. Lausuntojen perusteella tarkistettiin kaavamääräyksiä mm. muinaismuistoalueiden ja rantojen tukemisen osalta.

Muistutusten ja lausuntojen johdosta tarkasteltiin osayleiskaavaan muutostarpeita viranomaisneuvottelussa Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksessa 12.10.1999. Osayleiskaavaan tehtiin neuvottelun pohjalta edellä selostetut maanomistajien muistutuksiin ja lausuntoihin pohjautuvat muutokset sekä teknisluonteiset tarkistukset. Osa muutoksista vaati ympäristökeskuksen kannan mukaan muutosalueen ja rajanaapureiden maanomistajien kuulemisen. Kuuleminen tapahtui kirjeitse. Näiden muutosten johdosta ei määräaikaan mennessä tullut muistutuksia tai huomautuksia.

Kaavaehdotus viedään valtuuston käsittelyyn joulukuussa 1999.

Kaavaehdotus alistetaan ympäristökeskuksen vahvistettavaksi vuoden 1999 lopulla.

## 7 YLEISKAAVAN VAIKUTUKSET

### 7.1 ARVIOINTIMENETELMÄ

Vaikutusten arvioinnissa oli mukana nykytilavaihtoehto (0-vaihtoehto) sekä osayleiskaavan rakennemallin ja sen pohjalta kehitetyn osayleiskaavaluonnoksen mukainen malli.

Suunnittelun yhteydessä arvioitiin sanallisesti, toiminto-tavoiteanalyysinä, kaavaluonnoksen tai 0-vaihtoehdon toteutumisesta aiheutuvia vaikutuksia, asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä esiin tulleiden ongelmien ratkaisumahdollisuuksia ja rakentamisrajoitteita. Vaikutusten arvioinnista on luonnosvaiheessa laadittu erillinen raportti.

Arvokkaimpia asioita alueella ovat muinaismuistoalueet, muinaista maisemaa heijastelevat ojittamattomat suo- ja rantadyynialueet, lijoinen rantoinen, alueen asukkaat ja perinteinen asutus. Ongelmia puolestaan ovat voimalaitosten runtelema jokiympäristö, jonka rakentamisessa ei otettu huomioon maisemallisia- ja virkistysarvoja eikä muinaismuistoja, sekä Pahkalan kylän säilyminen elinvoimaisena. Rakentaminen ja maa-ainesten otto ovat uhanneet muinaisjäännösten säilymistä.

### 7.2 VAIKUTUKSET

Vaikutukset ryhmiteltiin muinaisjäännösalueisiin kohdistuviin vaikutuksiin, ihmiseen ja yhteisöön kohdistuviin vaikutuksiin, luontovaikutuksiin sekä yhdyskuntarakenteellisiin ja taloudellisiin vaikutuksiin.

#### **Vaikutukset muinaismuistoalueisiin ja niiden hyödyntämiseen**

Ilman yleiskaavoitusprosessia olisi vaikea saada aikaan yhteistä näkemystä alueiden arvosta, kartoittaa tärkeitä muinaisjäännösalueita ja suunnitella niiden säilyttämistä, esilletuomista sekä hyödyntämistä. Muinaismuistolain suojelemien muinaisjäännösalueiden säilyminen saattaisi vaarantua tiedon sirpaleisuuden ja tietokatkosten vuoksi, kuten on parissa paikassa jo tapahtunutkin. Osayleiskaavan laatiminen alueelle ei muuta muinaismuistojen säilyttämisen oikeusvaikutusten osalta tilannetta verrattuna siihen, että yleiskaavaa ei laadittaisi. Muinaismuistolain (295/63) mukaan kun kaikki kiinteät muinaisjäännökset ovat välittömästi ja automaattisesti niiden toteamisen jälkeen rauhoitettuja. Mitään erillisiä rauhoituspäätöksiä tai kaavamerkintöjä tähän ei tarvita. Kierikkikeskus rakennettaisiin luultavasti erillisen käyttösuunnitelman perusteella yleiskaavaluonnoksessa osoitettuun paikkaan.

Osayleiskaavassa määritellään ja esitetään yhdellä kartalla arvokkaat alueet ja niiden säilyttämiseksi tarvittavat varotoimet. Samalla tulee pohdittua muinaisen asutuksen suhde lijkaisuun kehitysvaiheisiin ja muinaismaisemaan. Lisäksi osoitetaan alueen matkailukäytön ja muinaismuistojen esilletuomisen kannalta tärkeät hyödynnettävät alueet, muinaisreitit ja Kierikkikeskuksen paikka.

Muinaismuistoalueiden toteaminen ja osoittaminen kartalla osayleiskaavassa tuo suojelun varmemmalle pohjalle ja selkiyttää huomattavasti tilannetta maanomistajan kannalta. Nyt on tiedossa missä arvokkaat kohteet sijaitsevat ja millä alueilla on lisärakentamismahdollisuuksia. Samalla maanomistajille selkiytyy, että muinaisjäännöksiltään arvokkaitakin alueita voidaan entiseen hienovaraiseen tapaan käyttää maa- ja metsätalousmaana, mutta ei esimerkiksi maa-ainesten ottoon.

## **Vaikutukset virkistyskäyttöön sekä luonto- ja maisemallisiin arvoihin**

Osayleiskaava tukee virkistyskäyttöalueiden ja verkostojen luomista. Siinä osoitetaan vene- ja uimarannat ja retkikohteet (huolletut nuotiopaikat) jokirannassa, luontopolut, matkailulliset muinaispolut ja ulkoilupolkuverkosto, jona käytetään valtaosin olevia metsäteitä ja polkuja. Luontopolut sijaitsevat osittain kulutuskestävyydeltään heikoilla alueilla, mm. Kierikkisuolla. Tämä edellyttää polun rakentamista osin esim. pitkospuille. Ratsastus on osoitettu pääosin omalle erilliselle reitilleen nykyisille poluille olevan harjoitusraviradan lähelle. Moottorikelkkailuyhteys kirkonkylältä Oulun-Pudasjärven runkoreitille on osoitettu metsäalueelle etäälle asutuksesta, voimalinjalle jo tehtyyn aukkoon. Ilman yleiskaavaakin Kierikkikeskus rakennettaisiin ja liikkuminen alueella lisääntyisi, mutta sitä ei suunnitelmallisesti ohjattaisi.

Kierikkikeskuksen toiminta saattaa rajoittaa esimerkiksi meluhäiriötä tuottavia perinteisiä vapaa-ajanviettomuotoja kuten metsästystä ja moottoriveneellä ajoa, keskuksen tuntumassa. Ilman yleiskaavoitusprosessia keskustelut mahdollisista toimintatapojen muutoksista voisivat jäädä käymättä.

Osayleiskaavassa osoitetaan luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeät kohteet mm. ojitamattomat suot ja alueet joilla kasvimuseon tietojen mukaan on tavattu silmälläpidettäviä kasveja. Kierikkisuo-Myllyharjunsuolta ja Isosuolta löytyy metsälain tarkoittamia arvokkaita alueita. Kyseiset suot ilmentävät myös lijkaisuun eri vaiheiden muinaista maisemaa rantadyyneineen ja suistosaarineen. Metsätaloudellisesti ojituskelvottomina suot ovat säilyneet ja on edelleen tarkoitus säilyttää lähes luonnontilaisina.

Jokiympäristön virkistyskäyttökelpoisuuden kannalta on oleellista, että joen veden laatu säilyy hyvänä ja että sitä pystyttäisiin jopa parantamaan. Yleiskaavassa esitetään lisäkeinoja turvetuotannon vesistöhaittojen minimoimiseksi sekä asutuksen jätevesien käsittelemiseksi. Ilman yleiskaavaa rakentaminen olisi vähäisempää, mutta toisaalta nykyisiä haittoja lieventäviä toimia ei tehtäisi.

Kuiville jääneeseen jokiuomaan ollaan toteuttamassa pohjapatoja. Ongelmana patoaltaissa saattaa kesäisin olla vedenlaatu, jos veden vaihtuvuudesta ja vesien suojelusta ei huolehdita. Osayleiskaava antaa osviittoja vielä rakentamattomien pohjapatojen ja nykyisten louhikkoisten välipenkereiden muotoiluun luonnonmukaisemmaksi. Välipenkereiden muotoilu ja maisemointi parantaa jokimaisemaa merkittävästi. Penkereet ovat vieläkin, yli 40 vuotta niiden rakentamisesta, osittain ilman kasvillisuutta. Laajojen louhikkoalueiden muotoilu ja kiviaineksen poiskuljettaminen murskausta ja hyötykäyttöä varten aiheuttaa liikennettä ja melu- sekä pölyhaittoja - tosin asukasmäärät mahdollisesti muotoiltavien penkereiden läheisyydessä ovat alhaiset. Uudelleen muotoillut osat tulee kasvittaa heti. Penkereiden laajamittainen muotoilu tulee onnistumaan vain jos louhikolle löytyy hyötykäyttöä. Kaavassa on osoitettu veden laadun parantamiseksi vanhassa uomassa virtauksen tehostamista katkaisemalla vanhan uoman ja alakanavan välinen penkere alimman patoaltaan alapuolelta.

## **Vaikutukset asuinympäristöön ja sosiaaliset vaikutukset**

Asukkaiden elinoloihin vaikuttavat toimeentulomahdollisuudet ja asuinalueen ominaisuudet mm. turvallisuus, viihtyisyys, virkistys- ja kehittämismahdollisuudet ja muut vastaavat tekijät kuten usko tulevaisuuteen. Yleiskaavan tai nykytilanteen sosiaaliset vaikutukset riippuvat paljolti siitä, miten elinympäristöä hoidetaan ja kehitetään ja miten ihmisten toimeentuloa pystytään edistämään. Työmahdollisuuksien lisääminen ja mielekkäiden toimintojen kehittäminen lisäävät sosiaalista kanssakäyntiä ja tyytyväisyyttä elinoloihin. Myös nuorison poismuuttopaineet saattavat vähentyä, kun kotipuolella tarjoutuu uusia elämisen eväitä.

Ilman yleiskaavaa kylän kehittäminen jää suunnittelemattomaksi eikä kokonaisuutta hahmoteta. Mahdollinen täydennysrakentaminen tapahtuisi ehkä sattumanvaraisesti maisemallisesti ja toiminnallisesti hankaliin kohtiin etsimättä etukäteen rakennuspaikkoja kokonaisuuden kannalta sopivimmille paikoille. Osayleiskaavassa täydennysrakentamiselle, maatilamatkailulle, virkistykselle ja muille toimintoille osoitetaan sopivat alueet ja kulkuyhteydet kylällä ja muuallakin jokivarressa. Pahkalan kylän maaseutumaisuutta korostetaan

osoittamalla maisemallisesti tärkeät, kylää rytmittävät pellot ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet.

Osayleiskaavassa osoitetaan kirkonkylän taaja-asutuksen ja palveluiden tuntumassa olevia alueita asumiseen. Pahkalan kylälle osoitetut täydennysrakentamiskaavat mahdollistavat nuoremman polven pysymisen kylällä ja useamman sukupolven asumiselle lähekkäin. Rakentamismahdollisuudet antavat uskoa kylän tulevaisuuteen, kaupan säilymiseen ja maatilamatkailuelinkeinon kehittämiseen. Kaikenkaikkiaan osayleiskaavaluonnos antaa hyvät puitteet Pahkalan kylän kehittämiseen ja sen arvokkaiden alueiden vaalimiseen. Toisaalta Pahkalan kylän täydennysrakentaminen saattaa vähentää rakentamista kirkonkylällä.

### **Olevan yhdyskuntatekniikan hyödyntäminen**

Suunnittelualueen nykyinen pysyvä asutus on vesijohdon piirissä. Osayleiskaavan mukaan hyödynnetään vanhainkodin ympäristöä ja kirkonkylän rakennuskaavaan rajoittuvia viemäroittävissä olevia alueita rakennusmaana. Kirkonkylän rakennuskaava-alueeseen rajoittuvilla osin on tarkoitus tuoda viemäriverkko Ahvenniemen koululle ja edelleen Kierikkikeskukseen. Kierikkikeskuksen ja kirkonkylän välinen oleva ja uusi asutus viemäroidään.

### **Liikenteellisiä vaikutuksia**

Liikennemäärät alueen maanteilla jäävät vähäisiksi ja meluhaitat sekä liikenteen aiheuttamat päästöt pieniksi. Vaikutukset kohdistuvat lähinnä liikenneturvallisuuteen ja erityisesti kevyen liikenteen turvallisuuteen.

Tieliikennettä tulevat erityisesti sesonkiaikoina lisäämään uusi Kierikkikeskus ja sen myötä viriävä maatilamatkailu ja leirikoulutoiminta Pahkalan kylällä. Uudet rakennuspaikat ovat keskittyneet kirkonkylän välittömään läheisyyteen, jossa liikenne osayleiskaavan ratkaisun toteutuessa lisääntyy. Kauemmas kirkonkylältä mm. Pahkalaan osoitettuja täydennysrakentamiskaavakoja otettaneen käyttöön niin verkkaisesti, että se lähinnä vain mahdollistaa väkiluvun pysymisen nykyisellään. Voimalaitosten alakanavien välipenkereiden mahdollinen hyötykäyttö lisää väliaikaisesti kuorma-autoliikennettä alueelle, mikäli louhokselle löytyy hyötykäyttöä. Liikenteen määrä riippuu tarvittavan louhoksen määrästä.

Pahkalan tie, jonka varteen Kierikkikeskus tullaan rakentamaan, on kapea, eikä siinä ole päällystettyjä pientareita, joita pitkin asukkaat, arkeologiaretkeilijät ja maatilamatkailijat voisivat pyöräillä. Tiellä ajetaan lujaa, usein nopeammin kuin nopeusrajoitus 80 km/h edellyttää. Tämä aiheuttaa turvattomuutta kevyelle liikenteelle, nykytilanteessa erityisesti Pahkalan kylällä. Yleiskaavassa varaudutaan jalankulku-pyörätien rakentamiseen kirkonkylältä Kierikin ohitse Pahkalaan ja Pahkakoskelle. Pahkalan kylän kohdalla maantietä kehitetään kylätiemäiseksi.

### **Taloudellisia vaikutuksia**

Muinaismatkailun ja Kierikkikeskuksen toiminnan edistäminen ja tämän myötä tulevat kerrannaisvaikutukset antavat Yli-lin kunnalle taloudellista hyötyä. Verotulot ja valtionavut lisääntyvät. Asukkaille tämä tarjoaa työttömyyden vaivaamassa kunnassa kipeästi kaivattuja työpaikkoja. Kustannuksia kunnalle koituu kunnallistekniikan rakentamisesta. Tämä kuitenkin korvaantunee jos kuntaan saadaan uusia veronmaksajia. Kierikkikeskuksen rakentamisen ja ylläpidon kustannukset kunnalle riippuvat siitä miten valtio kustannuksiin jatkossa osallistuu.

## 8 YLEISKAAVAN TOTEUTTAMINEN

Kierikin arkeologisen keskuksen toiminta ja rakentuminen on jo alkanut. Kuuselan-kankaalle on vv. 1997-98 rakennettu kaksi muinaisasumusta, lähde ja muinaisia pyyntitapoja esittelevä ansapolku. Muinaiskylän rakentaminen jatkuu vv. 1999-2000. Kierikkioppaiden kouluttaminen on alkanut v. 1997. Pahkalan koululla on järjestetty lyhyitä kokeellisen arkeologian kursseja, jolla on harjoiteltu muinaisesineiden tekoa eri tekniikoin. Näiltä osin osayleiskaava on jo alkanut toteutua. Vuoden 1998 lopulla Kierikkikeskus sai valtionapupäätöksen ja keväällä 1999 järjestettiin keskuksen arkkitehtikilpailu. Keskuksen rakentamisen on määrä alkaa v. 2000 kilpailun voittaneen ehdotuksen pohjalta ja keskus otettaneen käyttöön vuonna 2001.

Kierikkikeskuksen paikka on täsmentynyt tuoreimpien suunnitelmien mukaiselle paikalle.

### **Toteuttamisen vaiheittaisuus**

Asumiseen kirkonkylän läheisyydessä varatut alueet voidaan ottaa käyttöön vaiheittain ja rakentaa ne yksi kerrallaan valmiiksi.

### **Jatkosuunnittelu**

Hyvän lopputuloksen varmistamiseksi yleiskaavassa kaavoitettaviksi osoitetuille alueille tulee laatia detaljikaava ennen rakentamisen aloittamista. Kierikkikeskuksen suunnittelu on jo vireillä. Matkailulliset Kierikkikeskuksen toimintaa tukevat reitit, oheispalvelut ja rakenteet tulee suunnitella huolellisesti ja ympäristö huomioon ottaen.

### **Epävarmuustekijät**

Epävarmuustekijöinä voidaan pitää esimerkiksi Kierikkikeskuksessa käyvien matkailijoiden määrää, jolla puolestaan on vaikutukset maatilamatkailun ja oheispalveluiden kysyntään. Matkailija- ja lomailijamäärät puolestaan vaikuttavat esimerkiksi työllistävyyteen, maaston kulumiseen jne.

Asuinrakentamisen aikataulu on pitkä, jos maanomistajan perilliset haluavat rakentaa omalle maalle. Osayleiskaava kattaa seuraavien noin 20-30 vuoden rakentamistarpeen ja on tältä osin hyvin pitkän ajan suunnitelma.



## 9 SEURANTA JA JÄLKIARVIOINTI

Kunta seuraa yleiskaavan toteutumista ja sen vaikutuksia. Vesistövaikutuksia seurataan velvoitetarkkailulla.

## 10 YHTEENVETO SUUNNITTELUN VAIHEISTA

Kunnanvaltuusto teki 29.2.1996 päätöksen osayleiskaavan laatimisesta Kierikin alueelle. Kaavoittajaksi valittiin vuoden 1996 lopussa Arkkitehtuuritoimisto Ylipahkala Oy. Työn ohjelmointivaiheessa kunta määritteli työvaiheet, aikataulun ja olemassa-olevia tietoja täydentämään tarvittavat lisäselvitykset pääpiirteissään. Ohjelma sekä alustavat tavoitteet tarkistettiin myös ensimmäisessä viranomaisneuvottelussa, joka pidettiin Yli-lin kunnassa 31.1.1997. Erillisiä neuvotteluja on pidetty mm. Tielaitoksen ja Museoviraston kanssa.

Kaavoituksen aloitus-, tavoite- ja luonnosvaiheessa pidettiin kolme asukastilaisuutta. Kaavoitustyö aloitettiin maanomistajien ja kuntalaisten informaatiotilaisuudella 21.2.1997. Tämän lisäksi tehtiin tavoitevaiheen asukaskysely, jonka yhteenveto on Tavoitteet ja strategiat -raportin liitteenä. Asukaskyselyn tuloksia esiteltiin ja tavoitteita täydennettiin kyläläisille Pahkalan koululla 6.5.1997 järjestetyssä ideointi- ja suunnitteluillalla.

Yli-lin kunnanhallituksen nimeämänä Kierikin osayleiskaavatoimikunta on hoitanut yleiskaavan työstämisen. Työssä ovat olleet mukana seuraavat henkilöt:

- Koko kaavan laatimisen ajan:
  - Anneli Mehtälä puheenjohtajana laatimisen alusta vuoteen 1999 asti ja sen jälkeen jäsenenä
  - Eero Jaara jäsenenä vuoteen 1999 asti ja tämän jälkeen puheenjohtajana
  - Pentti Koivunen Oulun yliopiston edustajana
  - Eero Ylitalo sihteerinä / jäsenenä
  - Minna Korolainen Kierikkiprojektin edustajana
  - Eero Ylitalo toimikunnan sihteerinä
- Osan aikaa kaavan laatimisajasta:
  - Ari Ylipahkala
  - Arja Huhtanen
  - Pirjo Lahtinen
  - Saimi Hekkala

Osayleiskaavatoimikunta on kokoontunut vuosina 1996-98 kymmenen kertaa ja kaavaehdotusvaiheessa v. 1999 kaksi kertaa.

Työn alustavista tavoitteista päätettiin jo 7.8.1996. Kaavoitustyötä valmisteltiin kolmessa kokouksessa vuonna 1996. Kaava-alueen rakennemalli valmistui syyskuussa 1997. Tämän jälkeen vertailtiin alustavasti rakennemallin ja nykytilavaihtoehdon vaikutuksia. Maanomistajien suhteellisen maltillisista rakentamistoiveista sekä alueen matkailu- ja virkistyskäyttöön ja maiseman parantamiseen tähtäävistä asukkaiden sekä Kierikkikeskuksen tavoitteista johtuen ei tehokkaampaan rantarakentamiseen tähtäävää rakennemallia laadittu. Rakennemalli hyväksyttiin 15.9.1997, tavoiteraportti ja alustava vaikutusten arviointiraportti hyväksyttiin 2.6.1998 ja 6.4.1998 kaavaluonnos päätettiin asettaa nähtäville luonnokseen tehtävien pienten muutosten ja viranomaisneuvottelun jälkeen.

Luonnosvaiheen viranomaisneuvottelu pidettiin Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksessa 5.5.1998.

Osayleiskaavaluonnos oli nähtävillä Yli-lin kunnanvirastolla 23.6.-8.7.1998 välisenä aikana, jolloin myös luonnosta koskevat mielipiteet ja huomautukset tuli jättää kirjallisesti. Samanaikaisesti luonnoksesta pyydettiin lausunnot eri viranomaisilta. Nähtävilläoloon liittyen kaavoittaja järjesti Pahkalan koululla 23.6.1998 kaavaluonnosta ja tehtyjä selvityksiä koskevan esittelytilaisuuden. Kaikille alueen maanomistajille lähetettiin lisäksi kaavaluonnoskarttakopio, sitä koskevat kaavamerkinnot sekä valmis vastauslomake, johon oli helppo merkitä mielipiteitä ja huomautuksia.

Maanomistajien huomautuksia tuli kaikkiaan 31 kappaletta. Niitä sekä viranomaisten lausuntoja käsiteltiin kaavatyöryhmän kokouksessa 2.11.1998. Osayleiskaavaluonnosta muutettiin ja täsmennettiin saatujen huomautusten pohjalta.

Yli-lin kunta teki syksyllä 1999 kaavan jo oltua nähtävillä päätöksen viemäroidä Kierikkikeskus, mikä vaikuttaa yleiskaavassa esitettyihin kunnallisteknisiin ratkaisuihin esim. kaavaan varattujen puhdistamojen paikkojen osalta.

Osayleiskaavaehdotus oli nähtävillä Yli-lin kunnanvirastolla 31.5.- 30.6.1999 välisenä aikana. Maanomistajien muistutuksia tuli kaikkiaan 11 kappaletta. Tässä vaiheessa kaavaehdotukseen tehtiin muutamia vähäisiä, lähinnä teknisluonteisia muutoksia. Kaavatoimikunta käsitteli kokouksessaan 20.9.1999 esitetyt muutokset. Neuvottelussa Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksessa 12.10.1999 todettiin muutokset niin vähäisiksi, että ehdotusta ei tarvinnut asettaa uudestaan nähtäväksi.

Kaavoittaja perusteli sekä luonnos- että ehdotusvaiheessa vastineissaan maanomistajille miksi esitettyihin muutoksiin ei voitu suostua (esimerkiksi maanomistajien tasavertaisen kohtelun tai hyväksytyjen kaavoitustavoitteiden vastaisten toiveiden vuoksi).

Kaavaehdotus viedään valtuuston käsittelyyn joulukuussa 1999 ja alistetaan Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen vahvistettavaksi vuoden 1999 lopulla.

**Haukiputaalla**                      **21.4.1999**  
täydennetty                              22.11.1999

## **ARKKITEHTUURIOIMISTO YLIPAHKALA OY**

Pentti Kela  
arkkitehti

Kristiina Strömmer  
arkkitehti

# Sisällysluettelo

|    |   | Sivu |
|----|---|------|
| 1  | Johdanto ja kaavahankkeen tausta  | 1    |
| 2  | Lähtökohdat   | 3    |
| 3  | Selvitykset   | 5    |
|    | - muinaisjäännösalueet ja arkeologinen rakenneselvitys                  | 6    |
|    | - yhdyskuntarakenne ja historia   | 7    |
|    | - luonnonympäristö  | 7    |
|    | - rakennettu ympäristö ja kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet | 14   |
|    | - maisema   | 16   |
|    | - liikenne  | 17   |
|    | - yhdyskuntatekniikka ja voimatalous                                    | 17   |
|    | - maanomistus   | 18   |
|    | - suunnittelutilanne  | 18   |
|    | - väestö ja työpaikat   | 19   |
|    | - asuminen ja palvelut  | 21   |
|    | - valtakunnalliset ja seudulliset intressit                             | 22   |
| 4  | Tavoitteet ja mitoitus  | 23   |
| 5  | Maankäyttövaihtoehdot   | 27   |
| 6  | Yleiskaava ja sen perustelu   | 28   |
| 7  | Yleiskaavan vaikutukset   | 36   |
| 8  | Yleiskaavan toteuttaminen   | 39   |
| 9  | Seuranta ja jälkiarviointi  | 40   |
| 10 | Yhteenveto suunnittelun vaiheista                                       | 40   |